

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**JAZYKOVÁ ANALÝZA A KOMPARACE ZVOLENÝCH DÍVČÍCH
ROMÁNŮ**

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Autor práce: Adéla Vedrová

Studijní obor: Bohemistika

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáváním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Český Krumlov 23. 7. 2017

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc. za odborné vedení, ochotu, cenné rady a připomínky při zpracování tématu.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce bude analýza jazykových prostředků, které užívají autoři dívčích románů, a různé způsoby práce s nimi. Pozornost bude zaměřena na jazykovou rovinu morfológickou, lexikální a syntaktickou. Komparace by měla ukázat vývojové změny v užívání jazykových prostředků v různých časových obdobích.

Práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část bude vycházet z dostupné odborné literatury, především ze současných učebnic stylistiky. V praktické části se autorka zaměří na jazykové prostředky. Jazykový materiál bude čerpat z románů, které si sama zvolila.

Klíčová slova: dívčí romány, žánr, historie, funkční styl, Helena Šmahelová, Stanislav Rudolf, Luděk Stínil, Sandra Lanczová, Lenka Lanczová, lingvistická analýza, lingvistická komparace, vývoj jazyka

ABSTRACT

The main of this bachelor thesis is the analysis of figures of speech which are used by authors work with such figures. The attention will be paid to morphological, lexical and syntactic level of language. Further comparison should show tendencies of development and changes in using figures of speech in different periods.

The work will be divided into two parts, the theoretical one and the practical one. The theoretical part will be based on available specialized literature mainly recent coursebooks of stylistics. In the practical part the author of this bachelor thesis will aim at figures of speech. The author will draw all language material from following novels which she chose herself.

Key words: novels for girls, genre, figures of speech, Helena Šmahelová, Stanislav Rudolf, Luděk Stínil, Sandra Lanczová, Lenka Lanczová, linguistic analysis, linguistic comparison, linguistic development

OBSAH

| | |
|---|-----------|
| ÚVOD | 8 |
| METODY PRÁCE | 10 |
| 1 Žánr a historie dívčího románu | 11 |
| 1.1 Žánr dívčího románu..... | 11 |
| 1.2 Historie..... | 12 |
| 2 Funkční styl umělecké literatury | 17 |
| 2.1 Textová výstavba uměleckých děl..... | 18 |
| 2.1.1 Kompozice..... | 18 |
| 2.1.2 Horizontální členění..... | 19 |
| 2.1.3 Vertikální členění..... | 19 |
| 2.2 Jazyková výstavba uměleckých děl..... | 19 |
| 2.2.1 Hláskoslovná a tvaroslovná stavba textu..... | 20 |
| 2.2.2 Lexikální stavba textu..... | 22 |
| 2.2.3 Syntaktická stavba textu..... | 24 |
| 3 Helena Šmahelová – Mládí na křídlech | 25 |
| 3.1 Autorka..... | 25 |
| 3.2 Mládí na křídlech..... | 26 |
| 3.3 Morfologická rovina..... | 27 |
| 3.4 Lexikální rovina..... | 28 |
| 3.5 Syntaktická rovina..... | 30 |
| 4 Stanislav Rudolf – Nebřeč, Lucie | 32 |
| 4.1 Autor..... | 32 |
| 4.2 Nebřeč, Lucie..... | 33 |
| 4.3 Morfologická rovina..... | 34 |
| 4.4 Lexikální rovina..... | 35 |
| 4.5 Syntaktická rovina..... | 36 |

| | | |
|----------|--|-----------|
| 5 | Luděk Stínil – Líbej, ale nemiluj | 39 |
| 5.1 | Autor | 39 |
| 5.2 | Líbej, ale nemiluj | 39 |
| 5.3 | Morfologická rovina | 40 |
| 5.4 | Lexikální rovina | 40 |
| 5.5 | Syntaktická rovina | 41 |
| 6 | Sandra Lanczová – Lásky a nelásky | 42 |
| 6.1 | Autorka | 42 |
| 6.2 | Lásky a nelásky | 42 |
| 6.3 | Morfologická rovina | 43 |
| 6.4 | Lexikální rovina | 44 |
| 6.5 | Syntaktická rovina | 46 |
| 7 | Lenka Lanczová – Létem políbená..... | 48 |
| 7.1 | Autorka | 48 |
| 7.2 | Létem políbená | 49 |
| 7.3 | Morfologická rovina | 50 |
| 7.4 | Lexikální rovina | 50 |
| 7.5 | Syntaktická rovina | 52 |
| 8 | Komparace | 54 |
| 8.1 | Morfologie | 54 |
| 8.2 | Lexikum | 55 |
| 8.3 | Syntax | 56 |
| | ZÁVĚR..... | 57 |
| | SEZNAM LITERATURY | 60 |

ÚVOD

Žánr dívčího románu je soudobou literární vědou řazen k triviální, mnohdy až brakové, četbě. Jeho forma se napříč dvěma stoletími vyvíjela a přeměňovala, avšak stěžejními prvky zůstávají stále témata lásky, sebepoznání a přátelství.

V 19. století, ve kterém byla zaznamenána první tvorba románů pro dívky, byl zdůrazňován především výchovný aspekt; ten se znovu projevil v dílech z 50. až 70. let minulého století. Tvorba z období první republiky se tematicky z celé existence žánru dívčí četby nejvíce přiblížila současné situaci, ve které problematika hledání a nalézání lásky zaujímá první místo.

Dívčími romány se zabývá především literární teorie a historie, studium z lingvistického hlediska zůstává upozaděno; pouze v publikaci Oldřicha Uličného *Prostor pro jazyk a styl* z roku 1987 je vyčleněna studie *Jazyk pro dívčí román*, v níž Uličný z hlediska lingvistiky analyzuje vybraná díla autorů píšících ve druhé polovině 20. století. Od roku 1989, který byl pro vývoj žánru velmi významný, již nevznikla žádná monografie, ve které by se lingvisté věnovali jazykovým analýzám dívčích románů.

Toto zjištění bylo základním podnětem pro zvolení tématu naší práce. Dalšími impulsy se staly skutečnosti, že dívčí romány jsou oblíbené nejen u mladých a dospívajících čtenářů, ale také u dospělých, svou jazykovou rozmanitostí dovedou upoutat pozornost a zároveň obohatit recipientův tezaurus.

Pro analýzu bylo vybráno pět děl od autorů píšících v různém období 20. a 21. století, a sice z let 1956; 1977; 2004; 2008 a 2011. Cílem této bakalářské práce je lingvistická analýza jazyka užitého v dívčích románech a následná komparace jazykových rovin, které vyplývají z jednotlivých dívčích románů. Samotná komparace si klade za cíl ukázat vývoj či případnou stagnaci jazyka v průběhu přibližně šedesáti let.

Práci dělíme na teoretickou a praktickou část. V teoretické části vymezujeme pojetí žánru s jeho historií a funkční styl umělecké literatury. K funkčnímu stylu se vážou podkapitoly, v nichž jsou okomentovány jednotlivé jazykové roviny, a sice rovina morfologická, lexikální a syntaktická.

V praktické části uvádíme informace o vybraných autorech doplněné o stručné obsahy děl. Poté následují jazykové analýzy tvořící stěžejní část práce, na které navazuje kapitola zabývající se komparací.

METODY PRÁCE

Základní materiály této bakalářské práce představují dívčí romány pěti autorů: Helena Šmahelová – Mládí na křídlech (1956); Stanislav Rudolf – Nebreč, Lucie (1977); Luděk Stínil – Líbej, ale nemiluj (2004); Sandra Lanczová – Lásky a nelásky (2008); Lenka Lanczová – Létem políbená (2011). Díla analyzujeme pouze z lingvistického hlediska, literární aspekt není blíže komentován. Středem našeho zájmu se stává jazyková výstavba děl.

Za samotnými analýzami následuje kapitola věnující se komparaci jazykových složek románů. Tato kapitola si klade za cíl ukázat jazykový vývoj na základě postihnutých jazykových prostředků.

Při práci čerpáme z odborných publikací. Pro teoretickou část zabývající se stylistikou jsme zvolili odbornou monografii lingvistek M. Čechové, M. Krčmové a E. Minářové, a sice Současnou stylistiku (2008) a také Stylistikou češtiny (1991). Součástí teoretické části je též kapitola věnovaná vývoji a historii žánru dívčího románu, pro kterou využíváme studii D. Mocné Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická (1996) společně s publikacemi Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím pohledu (1984) od M. Genčiové a Encyklopedie literárních žánrů (2004), jež vznikla za spolupráce D. Mocné a J. Peterky.

V prakticky zaměřené části se opíráme o Akademickou gramatiku spisovné češtiny (2013) a Příruční mluvnici češtiny (1995).

I TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽÁNŘ A HISTORIE DÍVČÍHO ROMÁNU

1.1 ŽÁNŘ DÍVČÍHO ROMÁNU

Termínů označující žánr literatury psanou pro dívky existuje mnoho. Kritická literatura užívá termínů jako **dívčí četba**, **dívčí literatura**, **román s dívčí hrdinkou**, **četba pro dívky** či **dívčí román**.¹ Ať už uijeme jakéhokoli názvu, nemění se nic na definici žánru, který je soudobou literární vědou definován jako **žánr spadající do populární literatury, jehož hlavním úkolem je pomáhat svým emotivním příběhem formovat a dotvářet dospívajícím dívkám jejich osobnostní vývoj**.²

Dagmar Mocná s Josefem Peterkou³ poukazují na **formativní funkci románu**, která se mnohdy stává funkcí hlavní. Předpokládá se, že mladistvé čtenářky románů se ztotožní s problémovými situacemi takřka stejně starých hrdinek procházejících různými strastmi a životními změnami, jako je např. rozvod rodičů, přestěhování se do nového prostředí a s ním i přechod do nového školy, utváření nových přátelství, úmrtí v rodině či milostná zklamání. Častou osobní zkouškou hrdinek bývá také nemoc psychické nebo fyzické povahy (např. anorexie, bulimie, závislost na lécích, diabetes mellitus). Hledání řešení těchto obtížných situací, smíření se s nimi či prozření bývá doprovázeno psychickým vyspíváním hrdinky a její proměnou v dospělejší, sebevědomější a mnohdy až hezčí slečnu. Vyspívání hrdinky bývá v mnoha případech doprovázeno příběhem první lásky, jenž často přebírá dominantní roli. Dívčí román má tímto blízko k červené knihovně a zastává její dívčí variantu. Ve starších typech románu pro dívky se lze setkat s postavou staršího zralého muže, který přebírá roli ochránce hrdinky, zasvěcuje ji do tajů jak denního, tak milostného života a často ji též učí různým činnostem.

V Encyklopedii literárních žánrů⁴ se setkáváme s dvojitým modelem příběhu; **kultivačním** a **emancipačním**. Kultivační příběh je typický tím, že zde vystupuje hrdinka „uličnice“ se zlatým srdcem, která postupem času vyspívá ve

¹ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984., s. 130

² MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X., s. 114

³ Tamtéž, s. 114

⁴ Tamtéž, s. 115

vyspělou ženu. Emancipačním příběhem prostupují dívky nenápadné s nízkým sebevědomím, které však rozvinou své skryté vlohy a stanou se úspěšnými osobnostmi.

Hlavní složkou dívčích románů bývá zpravidla **děj**, na který je kladen větší důraz než na postavy, které jsou vykresleny přímočaře. Náhoda, jak šťastná, tak nešťastná, zastává důležitou roli pro rozvinutí příběhu. Většina románů končí šťastným koncem, dobro v podobě profesního úspěchu, vztahu s vysněným chlapcem a lepší pozice ve společnosti vítězí nad strachem, utlačováním, výsměchem, šikanou a hledáním pravého životního partnera. Tento výčet je pouze náhodný, s každým románem přichází další možnosti k dosazení⁵.

Romány v závislosti na jejich popularitě nebo koncepci mívají svá pokračování a vytváří tak několikosvazkové série (například romány Lenky Lanczové; *Počkej na mě, Radko!*, *Podej mi ruku, Radko!*, *Pojď se mnou, Radko!*)⁶

1.2 HISTORIE

Za předchůdkyni dívčí literatury považuje literární věda **literaturu pro ženy**. Původ literatury pro ženy je třeba hledat v sentimentálním románu na konci 18. století. Století předtím ani náznakem neznala nic podobného rovnoprávnosti ženy, či snad její emancipaci. Žena měla vykonávat domácí práce, pomáhat na usedlosti, musela být trpělivá, věrná a zcela oddaná muži. Nebylo běžné, aby se ženské pohlaví intelektuálně obohacovalo četbou, natož pak četbou výhradně jim určenou.⁷

Tento postoj se začal měnit až ve výše zmíněném 18. století. První tituly psány výhradně pro ženy byly romány Samuela Richardsona: *Pamela* (1740); *Clarissa* (1747 – 1748) a *Sir Charles Grandisson* (1757 – 1759). Tehdejší ženy viděly naplnění svých ideálů v dojemných příbězích a unikaly skrze ně ze světa plného útisku. Richardson se těšil u evropského čtenářstva velké oblibě a jeho popularita rostla. Ve svých dílech stíral ustrnulé estetické zákony vázající se ke klasicismu, neboť se započal věnovati citění člověka. Svou tvorbou ovlivnil několik evropských spisovatelů (například Jeana Jacquesa Rousseaua – *Nová Heliosa*, 1761). Geničová uvádí literární zajímavost, a sice, že A. S. Puškin v románu *Evžen Oněgin* charakterizuje postavu Taťany Larinové jako vášnivou čtenářku Samuela Richardsona.⁸

⁵ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X., s. 115

⁶ Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984., s. 130

⁷ Tamtéž, s. 131

⁸ Tamtéž, s. 132

V první polovině 19. století byla dívčí četba stroze didaktického rázu. Díla vznikala v katolickém a vlasteneckém duchu. V témže století vstoupila do prózy výchovná funkce, ta souvisela s národnostní a sociální emancipací, a také s emancipací ženy. Tehdejší literatura podléhala měšťanstvu a jeho sociálním požadavkům, které byly považovány za správné. Romány se svými ideály měly připravit ženy na život, témata odpovídala nárokům buržoazie, ačkoli tituly nebyly mnohdy psány přímo pro ženské čtenářky. Náměty próz byly sociálního rázu, vyzdvihovaly humanismus, city, potřebu pomáhat nemocným a zuboženým, důležitost mateřství a lásky k ratolestem. Hlavními postavami se stávaly děti bez rodičů, téma sirotků a polosirotků nalezneme například u Johanny Spyriové v novele *Heidi, děvčátko z hor*.⁹

Většího rozmachu prózy s ženskou hrdinkou si lze povšimnout v období konce romantismu a počátku realismu. Jedná se především o dílo Jana Eyrová (1847) Charlotte Brönteové, zapomenout bychom neměli ani na díla z per předních francouzských a ruských spisovatelů, jako *Paní Bovaryová* (1857) Gustava Flauberta a *Anna Karenina* (1873) Lva Nikolajeviče Tolstého.

První zasazení dívčí hrdinky v české literatuře spadá do první poloviny 19. století. Jedná se o díla nesoucí znaky sentimentálního románu, který byl rozšířený po celé Evropě. Autorky Magdalena Dobromila Retiigová (*Mařenčin košíček*, 1821; *Chudobničky*, 1829) a Marie Antonie (*Myrtový věneček*, 1828) ve svých povídkách užily prvky dívčího románu, díla byla koncipována katolicky a vlastenecky.¹⁰

Roku 1887 napsala Eliška Krásnohorská, jedna z nejčtenějších autorek žijících v 19. století v českém prostředí, román *Svéhlavička*. Dílo vzniklo na základě nabídky nakladatele Rudolfa Storch, jenž Krásnohorské umožnil přeložit dívčí román Emmy von Rhoden *Trotzkopf*. Krásnohorská prózu nejen přeložila, ale také přestylizovala. V dalších letech, nezávisle na německém originále, rozšířila román o další tři pokračování (*Svéhlavička nevěstou*; *Svéhlavička ženuškou*; *Svéhlavička babičkou*).¹¹ Všechna díla se stala oblíbenými. Krásnohorská, na rozdíl od svých předchůdkyň (například Věnceslavy Lužické), si byla vědoma své tvorby jakožto spotřební literatury. Téměř všechny romány disponovaly podtitulem, jenž jasně vyhrazuje cílovou skupinu čtenářek (*Odrostlým dívkám českým vypravuje*; *Pro dorůstající a dorostlé dívky*; *Dívčí*

⁹ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984., s. 132

¹⁰ Tamtéž, s. 131

¹¹ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6., s. 37 – 47

román). Taktéž ilustrace byly doprovodným materiálem všech románů a spolu s podtitulem signalizovaly oddechové určení knih.¹² Do vývoje dívčího románu vstoupila pedagogika, která nastínila myšlenku, že literatura určená dětem a mládeži nemá pouze poučovat a vychovávat, ale má také čtenáře bavit.

Mocná¹³ se ve své studii věnuje novému typu románu, jenž spadl do žánru červené knihovny. Vstoupil na literární scénu na přelomu 20. – 30. let 20. století. Tento druh epiky se od předchozích zamilovaných děl lišil především v jeho pojetí autorkami. Do popředí vstoupil děj, postavy jednaly jinak než doposud, upouštělo se od přílišné sentimentality, spisovatelky používaly zdrženlivěji emotivní prostředky, taktéž citové reakce postav byly mírnější. Za zakladatelku červené knihovny lze považovat německou autorku Hedwig Courths-Mahler (1867 – 1950), jež si svá díla uvědomovala jako četbu pro ukrácení času a nekladla na ně přemíru literárních ambicí. Do jejich románů nevstupovala výchovná tendence. Tvorbu obohacovala náměty ze života, jako nenávidět nevlastních sester, intriky ze strany příbuzných hrdinky atd., neomezovala se pouze na milostná trápení. Autorka byla ve své době velmi uznávanou spisovatelkou.¹⁴

V českém prostředí se oddechová literatura rozvíjela postupně v době mezi světovými válkami. Její spotřební určení podpořila již existující reklama, vysoký počet nakladatelství, knižní trh a již vyspělá ekonomika. Způsob šíření četby a červené knihovny probíhal skrze ženské časopisy ve 20. a 30. letech. Romány na pokračování, obvykle v počtu dvou až tří, byly vytištěny vedle mateřských návodů a rad.¹⁵ Vznikla také edice *Červená knihovna*, která spadala pod nakladatelství *Rodina*, z něhož vzešel oblíbený časopis *List paní a dívek*, jehož fungování trvalo bezmála dvacet let a zahrnoval povídky a romány na pokračování určené ženám. Oblíbenost románů neohrozila ani podobnost jednotlivých titulů. Všechny příběhy přicházely neustále se stejnými typy postav, schémata příběhů a ani závěry se nelišily.¹⁶

V meziválečném období docházelo k dosti velké změně dívčího románu, která reagovala na proměnu žen a dívek ve společnosti. Dívčí román se ocitl ve své zlaté éře. Objevily se nové edice při nakladatelstvích, například *Vilímkova knihovna Dívčím srdcím*, *Radostné mládí* Vladimíra Zrubeckého či *Knihy nové dívčí generace*. Romány byly opět vydávány i časopisecky, periodikum *Zora* se chtělo co nejvíce přiblížit

¹² MOCNÁ, Dagmar. Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6., s. 48 – 49

¹³ Tamtéž, s. 84

¹⁴ Tamtéž, s. 87

¹⁵ Tamtéž, s. 89

¹⁶ Tamtéž, s. 93

dívčím, být jejich „přítečkou a družkou“. Samy čtenářky mohly do redakce zasílat své literární experimenty. S narůstající produkcí románů poklesla kvalita, žánr se stával umělecky vyprázdněným a spadl do brakové literatury.¹⁷

Na poli dívčího románu nepůsobily pouze ženy, ale taktéž muži. Jedním z autorů byl tiskař Josef Roden (vlastním jménem Josef Rebec, 1891 – 1950), který vstoupil do povědomí čtenářek díky románekům o Irče (*Irčin románek*, 1917; *Irča v penzionátě*, 1918; *Irča a Lexa*; 1919).¹⁸ Další romanopisec Vilém Neubauer, autor jak dívčí, tak ženské literatury, otevřel svým románem *Sextánka*, příběhem středoškolské studentky, která se zamilovala do svého profesora, nové téma, a sice zamilovanost do svého učitele. U Neubauera nelze shledat další nové postupy, jeho próza vyústila ze stávajících modelů tehdejší tvorby.¹⁹

Po válečném konfliktu došlo k zavržení dívčího románu. Literatura pro mládež obsahovala historicko-společenská témata jako válku, poválečnou výstavbu měst a účast dětí a mládeže při ní. Zcela absentovaly náměty týkající se dospívání, problematiky vztahů adolescentů s rodiči a vrstevníky nebo otázka smyslu života.²⁰

V polovině 50. let došlo ke změně zásluhou Heleny Šmahelové. Autorka několika románů (*Mládí na křídlech*, 1956; *Velké trápení*, 1957; *Magda*, 1959; *Dva týdny prázdnin*, 1960; *Jsem už velká dívka*, 1963; *Chrabrovka*, 1956) přetvořila dosavadní zažitá principy, její romány upouštěly od sentimentality, začala vyzdvihovat problémy dospívajících dívek a mnoho hrdinek bylo vrženo do rodinných peripetií. V 70. a 80. letech se objevili další autoři, kteří neméně úspěšně pokračovali po vzoru Šmahelové, např. Stanislav Rudolf, Věra Andlová či Jarmila Dědková. Pro jejich tvorbu bylo typické zobrazení reality a psychologizace prózy.²¹

Polistopadové události roku 1989 nejenže ovlivnily politiku, sociální vztahy a životní postoje, ale razantně vstoupily i do literárního dění. Tvorba pro dívky dostala zcela novou podobu, literárním prostorem mohla prostoupit nová témata s novými motivy a spisovatelé této možnosti začali náležitě využívat. Eva Bernardinová, autorka románového cyklu o Blance (*Blanka, obyčejná holka*, 1993; *Blanko, usmívej se*, 1994; *Blanko, představ si...*, 1995; *Ahoj, Blanko*, 1998), představila dramatický příběh

¹⁷ MOCNÁ, Dagmar. Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická : pohled do dějin pokleslého žánru. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6., s. 153 – 154

¹⁸ Tamtéž, s. 154 – 155

¹⁹ Tamtéž, s. 158 – 159

²⁰ GENČIOVÁ, Miroslava. Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984., s. 141

²¹ Tamtéž, s. 143 – 145

gymnazistky, jež řeší dříve v dívčí literatuře neobvyklé problémy – objevuje se zde lesbická láska, promiskuita, sexuální zvrácenost, substanční závislost nebo edukace hendikepovaných dětí.²²

V dalších prózách byla zachycena témata cestování a později i au pair pobyty v zahraničí. Debutovaly autorky (například Ivona Březinová, Věra Řeháčková, Eva Lenartová, Lenka Lanczová aj.) s různou mírou úspěšnosti, ve své tvorbě pokračovali autoři z předešlých let (Stanislav Rudolf – *Z deníku pampelišky*, 1991; *Co jsme si říkali k ránu*, 1994).²³ Hojně vycházely reedice děl z meziválečného období.²⁴ Vznikala nová, převážně komerční, nakladatelství orientující se především na literaturu pro dívky (*Erika; Petra; Víkend* aj.).²⁵

Toman²⁶ ve své publikaci upozorňuje s kritickým aspektem k nadprodukcí literatury a s ní spojený kvalitativní úpadek: „Na počátku 90. let nastal vydavatelský boom, provázený živelným a poněkud chaotickým rozmachem volného knižního trhu, na němž se stále více prosazovala komercializace a bulvarizace, spojená s nadprodukcí triviálního čtiva a literárního kýče i s celkovým poklesem umělecké kvality vydávaných děl. (...) (...) Živelná a chaotická komercializace soukromého knižního trhu a strmý nárůst triviální a brakové produkce v četbě dětí a mládeže zprvu vedly naše kritiky k ostře odmítavým reakcím i katastrofickým vizím. (...)“

²² TOMAN, Jaroslav. *Současná česká literatura pro děti a mládež: (tvorba devadesátých let 20. století)*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-7204-170-3., s. 22

²³ URBANOVÁ, Svatava. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: (reflexe české tvorby a recepce)*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9., s. 170

²⁴ Tamtéž, s. 172

²⁵ TOMAN, Jaroslav. *Současná česká literatura pro děti a mládež: (tvorba devadesátých let 20. století)*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-7204-170-3., s. 24

²⁶ Tamtéž, s. 3; 25

2 FUNKČNÍ STYL UMĚLECKÉ LITERATURY

Funkční styl propojující funkci komunikační a funkci estetickou se nazývá **styl umělecké literatury** či zkráceně **styl umělecký**. Tento okruh zahrnuje všechna beletristická díla, jak v dané době aktuální, tak i produkci starší. Výjimkou nejsou ani překlady. Vyjmenované složky uměleckého stylu dotvářejí literární tradici působící přímo i nepřímo na vytváření normy uměleckého stylu. Různorodost uměleckého stylu stěžuje jednoznačné stanovení společenských charakteristických znaků literárních děl. Problém činí nalézt jednotné rysy žánrů spadajících do tohoto funkčního stylu (např. reflexivní lyrika, klasická tragédie a utopistická próza). Je nesnadné hledat jednotnější stylové normy, které by spojovaly vyjadřování autorů zastupující různé generace, a to i při stejném žánru. Autorky²⁷ tuto skutečnost dále vysvětlují: „Proto se společné označení stylu projevů se zvýrazněnou estetickou funkcí chápe někdy jako pouhé označení množiny singulárních stylů uměleckých děl, jindy jako souhrnné označení stylů autorských nebo konečně jako souhrnný název pro samostatné styly jednotlivých literárních druhů – lyriky, epiky a dramatiky.“

Za hlavní funkci uměleckého stylu je považována funkce **esteticky sdělná** (lze rozřadit na **estetickou** a **sdělnou**). Esteticky sdělná funkce si klade za cíl zapůsobit na čtenářovy pocity, podnítit představivost a taktéž obohatit jeho vnitřní život. Celistvost, ukončenost uměleckého sdělení z hlediska formálního (nikoli obsahového) a mnohotvárnost jsou důležitými znaky účinného estetického působení.²⁸

Pojmy jazyk a styl autora je při studiu verbálních komunikátů se zdůrazněnou estetickou funkcí nutno diferencovat. Chaloupek²⁹ informaci dále rozvádí: „Zkoumání jazyka díla je poznáním individuální soustavy výrazových prostředků, které jsou v textu uplatněny, zatímco stylistické zkoumání, které je nadstavbou nad nutným rozborem jazykovým, odpovídá na otázku funkce těchto prostředků v textu.“

Příznačným znakem beletrie je **poetizace sdělení**, neboli aplikace výrazových prostředků se záměrem vytvořit text působící sdělnou a estetickou hodnotou. Na poetizaci sdělení se účastní veškeré složky textu. Sám autor si určuje prostředky poetizace, kterými své dílo obohatí, a to se pak stává obrazem autorovy individuality.

²⁷ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 298

²⁸ Tamtéž, s. 299

²⁹ Stylistika češtiny. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3., s. 226

Poetičnost může být do díla vnesena např. skrze užití historismů, neologismů, expresivních vyjádření nebo doprovodných prvků (např. ilustrace).³⁰

2.1 TEXTOVÁ VÝSTAVBA UMĚLECKÝCH DĚL

Z formálního hlediska je dílo uzavřeným celkem, ke kterému by se mělo jako k celku přistupovat a tak jej i chápat. Uskupení informací v uměleckém textu hierarchickým způsobem je kromě odrazu věčné důležitosti motivů i součástí tvůrčího úmyslu autora. Ten vytváří estetický efekt vkládáním různých odlišností, odchylek a protikladů – pomocí kontrastů mezi vyjadřováním vypravěče a postav, obměnou časové linie dějového jádra příběhu, změn autorské perspektivy, vyjádření statické a dynamické složky aj. Umělecké dílo je vždy mnohvrstevné, mnohvrstevnost významu se odráží ve výstavbě textu.³¹

2.1.1 KOMPOZICE

Z kompozičního hlediska se umělecké dílo stává dokonale vypracovaným. Kompozice všech žánrů (i méně náročných, jako je např. novela) je vytvořena pro vyplnění autorského záměru. Některé momenty jsou zvýrazněny, některé naopak potlačeny, autor vytváří napínavé momenty, přináší čtenáři pocit naplnění a ztotožnění se s tématem, které dílo obsahuje. Soudobá literatura nese prvky individualizace autorského stylu, kompozice některých žánrů je stále ovlivňována příznačnými tradicemi. Striktní výběr motivů, které jsou vyjádřené neutrálně nebo jsou zvýrazněné jazykově (netypické pojmenovávací jednotky, obrazná pojmenování, modifikace větných struktur), či nepřímé vyjádření, kdy je zapotřebí čtenářovy domýšlivosti, tvoří implicitnost díla. Co se týče uplatnění slohových postupů, bývají díla krásné literatury ve většině případů smíšená. Text epické povahy se stavěn na postupné dějové vyprávěcí linii, v individuálních žánrech se tato linie obměňuje – složitější žánry obsahují více dějových vyprávěcích linií, u jednodušší epiky jde o linii solitérní. Vyprávění se střetává a spojuje s popisy a úvahami (střet dynamické a statické složky). Dochází také ke střídání dialogů a monologů. V textu dramatickém je vyprávění založeno na dialozích, monology tvoří převážně úvahové pasáže. Samotný popis probíhá na scéně. Lyrika zaujímá subjektivní postoj, dle žánru zde dominuje buď postup úvahový, nebo popisný.

³⁰ Stylistika češtiny. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3., s. 233

³¹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 303

2.1.2 HORIZONTÁLNÍ ČLENĚNÍ

Esteticky sdělná funkce díla je nadřazena horizontálnímu členění textu. Součástí textu tvoří titul. V dnešní době je obrazného charakteru, je poplatný žánrové a dobové platnosti a většinou nenaznačuje obsah konkrétního díla. S tradicí žánru úzce souvisí i následné členění textu. Prózy většího rozsahu bývají členěny na kapitoly. Ty mají textovou návaznost, souvisejí dle časové osy příběhu, jsou věnovány některé z postav a pojí je plynulé přecházení mezi kapitolami, avšak tento způsob je již poněkud zastaralý. Délka kapitol není podmíněna jejich věcnému obsahu. Horizontální členění textu spočívá v lineárním rozdělení díla na část **úvodní**, **střední** a **závěrečnou**. Zahrnut je zde i titul, který tvoří součást celého textu.³²

2.1.3 VERTIKÁLNÍ ČLENĚNÍ

Vertikální členění textu má za úkol vyjádřit **hierarchii jednotlivých informací** a jejich vzájemné vztahy. Tyto informace zaujímají své místo napříč celým textem a zásluhou intertextovosti jej mohou i překročit. Typ daného textu ovlivňuje způsob členění, nutné je také brát zřetel na adresáta. V epice hraje vertikální členění důležitou roli, neboť se promítá do textové roviny díla i do jeho jazykové výstavby. Informace jsou rozřazeny do **pásma vypravěče** a **pásma postav**. Tato dvě pásma se od sebe liší. L. Doležal se v 60. letech 20. století zabýval typy řeči vypravěče a postav. Jeho výzkum došel k výsledku rozdílu těchto pásem, a sice takovému, že v řeči postav se vyskytují nespisovné prvky, je výsledkem každodenní stylizace mluvy a nese značnou příznakovost (výskyt mluvnických osob a časů). Pásmo vypravěče je naopak bezpříznakové a je vyjádřeno spisovným jazykem. Literárním vývojem se však tyto hranice mezi pásmy začaly rušit a přestaly se striktně odlišovat. Další variantou řeči je **nevlastní přímá řeč**, která se uplatňuje především k vyjádření vnitřního monologu postav. Od přímé řeči se odlišuje pouze graficky. **Polopřímá řeč** vyjadřuje vnitřní monolog a dialog propojený s pásmem vypravěče. **Směšená řeč** je posledním typem, většina jejích rysů se shoduje s řečí vypravěče, objevují se zde znaky subjektivního hodnocení z pohledu postavy. Od smíšené řeči se dnes literatura odklání.³³

2.2 JAZYKOVÁ VÝSTAVBA UMĚLECKÝCH DĚL

„Umělecký text má charakteristické rysy i na úrovni jednotlivých jazykových rovin. Stylová norma novočeské literatury se začala utvářet až v 19. století. Základem se

³² ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 304

³³ Tamtéž, s. 305

tu stala koncepce básnického jazyka, kterou propracoval Josef Jungmann.“³⁴ Dle Jungmannovy představy měl jazyk krásné literatury dosahovat jisté výjimečnosti, jež se měla projevit ve všech třech literárních druzích. Na poetizaci díla se od té doby začaly podílet nové a neobvyklé výrazové prostředky, které byly protikladem k neutrálnímu spisovnému jazyku.

Více pozornosti věnovali problematice básnického jazyka příslušníci Pražského jazykového kroužku během 20. a 30. let minulého století. Literární vědec Jan Mukařovský začal rozvíjet koncepci jazyka básnického jakožto **jazyka funkčního**.³⁵

Řešením vztahu jazyka uměleckých děl a jazyka spisovného se neustále zabývají literární vědci již několik generací. Nelze realizovat estetickou složku literární komunikace bez přítomnosti neutrální vrstvy spisovné. Ta vytváří základ, do něhož autor záměrně vkládá výrazové prostředky. Bez znalosti neutrální vrstvy jazyka by nebylo možné stylově aktivní prvky identifikovat. Spisovný jazyk je tak v neustálém kontaktu s jazykem umělecké literatury.

Výrazové prostředky zobrazuje stav jazyka své doby vzniku, jejich množství a ani charakter nemají vliv na uměleckou hodnotu díla.³⁶ Soubor prvků, kterými autor tvoří svůj osobitý styl, je čerpán ze všech vrstev národního jazyka, ze starších norem, strukturních i nestrukturních útvarů a využívají se i prvky z cizích jazyků. Není jednoduché popsat stylovou normu krásné literatury, neboť se v celém kánonu děl vždy najde příklad o protichůdnosti (dílo se složitou syntaktickou strukturou v opozici s dílem s větami zcela jednoduchými; dílo s hojným využitím metafor v protikladu s jiným, které obrazné pojmenování téměř nevyužívá aj.)³⁷

2.2.1 HLÁSKOSLOVNÁ A TVAROSLOVNÁ STAVBA TEXTU

Aby bylo vytvořeno originální dílo ze stylistického i tematického hlediska, využívají autoři foneticko-fonologické a morfologické prvky – obohacují své texty pomocí **formální aktualizace**. Tato aktualizace nemusí být vždy kladně hodnocena čtenáři, neboť při ní dochází k porušení konvence. Autorky³⁸ dovysvětlují: „Užití nespisovných hláskových a tvarových prvků je proto v psaném textu limitováno

³⁴ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 308

³⁵ *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3., s. 242

³⁶ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 310

³⁷ *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3., s. 243

³⁸ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 314

grafickým obrazem ustáleným v psaných textech, pravopisu se musí v zásadě podřídit i interpunkce.“

Texty tvořené pouze stylizovaným nářečím nejsou obvyklé, setkat se s nimi můžeme v replikách dialogů. Nejčastěji autoři využívají nespisovných lexémů, hláskové nebo morfologické znaky se objevují méně často, jejich funkcí je udržet sourodnot textu. Hláskové a tvaroslovné prvky obecné češtiny se taktéž vyskytují zřídka. V dnešní době se objevují nejčastěji v mluvě postav, což je běžné, a tak ztrácejí na příznakovosti. Soubor oněch prvků obecné češtiny je v uměleckých textech poměrně úzký, nejčtetnějším hláskovým jevem se stává - **ej** v kmeni a koncovce slov a – **ý** místo **é** v koncovkách. Z tvarosloví pak zakončení 7. pádu v plurálu - **ma** či přičestí minulé tytu **nes** (on nesl X on nes).³⁹

V 60. letech 20. století se začala obecná čeština uplatňovat jako určitý znak svobody uměleckého vyjádření. Zvrat se projevil nejdříve v překladech a zanedlouho i v tvorbě domácích. Tento trend zapříčinil rozdělení české literární scény. Jedni umělci usilovali o spisovný jazyk, druzí (zejména mladá generace) rozkládala stávající normy.

Dalším jevem, který lze nalézt vedle nespisovných tvarů, jsou prostředky archaické. V textu zastávají různou funkci – díky jejich přítomnosti je text lépe dobově zařaditelný. Nutno zmínit, že zastaralé tvary ucelují vlastnosti prostředí a postav. Další funkcí je vystižení komičnosti, ironie či kontrastů. V rámci spisovného jazyka se objevuje přechodník minulý a přítomný, předminulý čas, opisné pasivum, jmenný tvar adjektiv nebo infinitiv s **-ti**.

Hlásková a tvarová skupina zahrnuje taktéž prostředky **neobvykle seskupených hlásek** a slov. Nejčastěji se jedná o seskupení stejných nebo zvukově podobných hlásek, které se opakují. Méně časté uskupení hlásek lze nalézt především u onomatopoií a expresivně zabarvených výrazů uplatňujících se v různých druzích literatur.

Většího významu, zejména v poezii, nabývá **zvukomalebnot**. „*Zvukomalba vychází ze skutečnosti, že jednotlivé hlásky (a jejich uskupení) jsou více či méně eufonické.*“⁴⁰ Kumulace více libozvučných hlásek najednou nebo vytvářením zvukových protikladů autor může dosáhnout zajímavého poetického účinku. Opakování hlásek je využíváno také v poezii, a sice z důvodu rytmického uspořádání.

³⁹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 314

⁴⁰ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 316

2.2.2 LEXIKÁLNÍ STAVBA TEXTU

Výstavba uměleckých textů z lexikálního hlediska je značně bohatá. Díla krásné literatury obsahují široký slovník, z hlediska slovní zásoby jsou tak velmi rozmanitého charakteru. Tzv. index opakování slov je poměrně nízký. „Index opakování slov je v uměleckých textech poměrně nižší než jinde, největší pestrost lexika vykazují básně.“⁴¹

V momentě, kdy se autor snaží nevyužívat tytéž pojmenování v konkrétním úseku textu a užívá co nejpřesnější synonymní lexémy, hovoříme o **stylové disimilaci**. Při kumulaci koehyponym, slov souřadných, vzniká enumerace. K antonymii dochází při budování **kontrastu** neboli **antiteze**. Běžné je užívání lexémů se stálým stylovým příznakem, tedy takových lexémů, jejichž stylové zabarvení je patrné i mimo aktuální kontext. Stylové zabarvení lexému souvisí s tématem textu a autorovým pojetím. Příznakový výraz a jeho funkce se přizpůsobuje projevu, tudíž se ze stálé stylové hodnoty stává hodnota kontextová.⁴²

Slovní zásoba díla se může skládat především z **neutrální slovní zásoby**, avšak ta je téměř vždy překračována. **Sourodý komunikát** vzniká při volbě lexémů jediného typu – s neutrálními prostředky v textu koexistují např. pouze prostředky slangové. Při vytváření kontrastu mezi řečí vypravěče a řečí postav se naopak využívají prostředky **širokého spektra slovní zásoby národního jazyka**. Kontrast ovlivňuje i čtenáře a jeho následnou interpretaci díla.

Specifická lexikální vrstva uměleckého díla je zastoupena **poetismy** neboli „lexémy se stálou stylovou hodnotou tvořené nebo ustálené pro plnění specifické funkce uměleckých projevů – funkce estetické.“⁴³

Poetismy se objevovaly především v 19. století, v dnešním lingvistickém světě netvoří směrodatnou vrstvu jazyka. O tvoření poetismů usilovali umělci z řad obrozenců, májovců a lumírovců, kteří vytvářeli různé složeniny (*duhojas*), obměny tvaroslovné (*báj, říš*) či přejatá slova (*luna*). Do oblasti poetismů můžeme zahrnout i slova autorská, která dotvářejí celkový estetický účinek.

Dialektismy spadají do příznakové vrstvy slovní zásoby užívané především v próze a dramatu, poezie s nimi pracuje málo. Smyslem užívání dialektismů bylo zařazování postav do jejich typického prostředí (např. v dramatu *Maryša*).

⁴¹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 316

⁴² Tamtéž, s. 319

⁴³ *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3., s. 253

Dnešní krásná literatura užívá nejčastěji **hovorové** a **obecné** lexémy, dále výrazy **profesní**, **slangové** a **frazeologické**. Tato slova jsou velmi rozšířená, mohou být však použita nepříliš promyšleně, a tak ztratit svou primární funkci, funkci aktualizace sdělné. Prvky **argotické** jsou méně frekventované, jejich srozumitelnost není přístupná každému. Neutrální výrazy spisovné složky jazyka zastupují prostředky **knižní** a **zastaralé**. Knižní výrazy dříve využívali autoři k dosažení vyššího literárního vyjádření. Hojně se též vyskytovaly i v realistické a historické próze.⁴⁴ Naopak **historismy** stále zastávají svou funkci, jelikož mají povahu terminologickou.

V uměleckých dílech se také můžeme setkat s **odbornými výrazy** a **publicismy**, které přecházejí z jiných stylových rovin a zakomponovány jsou jak do řeči vypravěče, tak do řeči postav.

Autor pracuje také s **citátem** a **aluzí**. Aluze odkazuje na jiný autorův text nebo na text cizí. Citát může být i cizojazyčný, ten pak zprostředkovává dobu vzniku díla. Užívání **expresivních výrazů** (kladných i negativních) dotváří důležitou složku díla. Kladně zabarvené lexémy nalezneme zejména v tvorbě určené dětem, zastoupena jsou deminutivy. Expresiva negativního nádechu aktualizují výraz.

Vulgarismy, které se dříve objevovaly především v projevu postav, prostupují nyní celým dílem včetně jeho názvu. Emocionalitu vnáší do textu i kumulace výrazů, které sice samy expresivní nejsou, ale mají negativní konotace.⁴⁵ **Konotaci** můžeme vysvětlit jako „asociaci formy a detonátu znaku ke znaku dalšímu.“⁴⁶ Může jí být **metafora**, **metonymie** a **nepřímé obrazné pojmenování**. Metafory nesou zvláštní význam, při jejich užití se obohacuje výrazová i obsahová stránka díla. V uměleckém díle nacházíme také přívlastky a epiteta. Autoři frekventovaně pracují s přirovnáním a jeho speciální formou –**metaforickým přirovnáním**.

Ačkoli jsme uvedli, že opakování slov se objevuje zřídka, není zcela vyloučeno. Opakování se může vyskytnout jako autorův záměr. Opakem nežádoucího opakování slov nebo stereotypnosti vyjádření je **motivované opakování**, které se nejčastěji vyskytuje v poezii a je vyjádřeno **anaforou**, **epiforou**, **epizeuxí** či **epanastrofou**.⁴⁷

⁴⁴ Stylistika češtiny. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3., s. 255

⁴⁵ Tamtéž, s. 275

⁴⁶ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 325

⁴⁷ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 327

2.2.3 SYNTAKTICKÁ STAVBA TEXTU

Výstavba uměleckých děl ze syntaktického hlediska je **značně variabilní**. Je využíváno všech typů vět, v díle nalezneme rozsáhlá souvětí, jednoduché věty a dokonce i jednoduché neslovesné věty. Stylistika pracuje s termínem **mluvenostní syntax** neboli „stylizování syntaktických jevů typických pro spontánní mluvené projevy“.⁴⁸ Pomezí mezi řečí vypravěče a řečí postav se stírá a mluvenostní syntax prostupuje celým projevem.

Jak již bylo zmíněno výše, syntaktickou složkou díla prochází všechny druhy větných konstrukcí. Právě užití určitého typu vět může být poetickým prostředkem. Setkat se můžeme i s **osamostatněnými výpovědními úseky**, které se vyskytují častěji u řeči postav. Objevit se může i opačná tendence – spojování samostatných informací do jednoho větného celku, čímž autor vyzdvihuje asociativní myšlení postav. Mezi poetizační prostředky spadá **změna slovosledu**, v praxi se tato obměna prokazuje v postpozici přívlastku shodného nebo přesunu slovesa na konec věty. Též užití tázacích, přacích a zvolacích vět slouží k vyjádření poetizace. Syntaktické figury doplňuje výčet prostředků – **asyndeton, polysyndeton, zeugma, parenteze a elipsa**.⁴⁹

Josef Štěpán, lingvista zabývající se českou syntaxí, upozorňuje v periodiku *Naše řeč* článkem *K periferii současného souvětí se spojovacím výrazem co, I* (2006) na vkládání **podřadičního spojovacího „co“**, které se uplatňuje v uměleckých textech a stává se po spojovacích výrazech *a, že, který, ale, jako* šestým nejvíce frekventovaným spojovacím výrazem v českém jazyce. Svou funkci plní např. ve větách vztažných a otázkových.⁵⁰

⁴⁸ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4., s. 327

⁴⁹ *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3., s. 246

⁵⁰ ŠTĚPÁN, Josef. *K periferii současného souvětí se spojovacím výrazem co, I. Naše řeč* [online]. 2006, 89(3) [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7892>

II PRAKTICKÁ ČÁST

3 HELENA ŠMAHELOVÁ – MLÁDÍ NA KŘÍDLECH

3.1 AUTORKA

Spisovatelka Helena Šmahelová (14. července 1910 – 5. listopadu 1997) se narodila v Řestokách poblíž Chrudimi. Její dětství nebylo jednoduché, pocházela z chudších poměrů, otec byl mlynářem a matka švadlenou. Rodina se musela často stěhovat, Šmahelová tak žila na mnoha místech, konkrétně na Moravě a po rozchodu svých rodičů odešla s otcem do Bratislavy. Na Slovensku studovala reálnou školu, na které však neodmaturovala, neboť se roku 1921 odstěhovala za svou těžce nemocnou matkou do Ledče nad Sázavou. Poté se v Jaroměři vyučila v knihkupectví.

Po smrti rodičů se uchýlila k babičce do Chrudimi, kde roku 1931 začala vykonávat povolání úřednice v nemocenské pojišťovně. Setkala se s Jaromírem Johnem (1882 – 1952), vlastním jménem Bohumilem Markalousem, jenž ji zasvětil do kulturní sféry a měl vliv i na její literární tvorbu. S Johnem žila a roku 1943 ve Slatiňanech, déle pak v Olomouci, ve které získal John pozici profesora na Palackého Univerzitě. Šmahelová si roku 1948 dokončila středoškolské vzdělání a poté nastoupila na již výše zmíněnou univerzitu ke studiu filozofie a psychologie při filosofické fakultě, zde ji byl udělen titul PhDr. Roku 1952 se provdala za Pavla Trosta, společně se přestěhovali do Prahy, kde se věnovala pouze psaní děl.⁵¹

Šmahelová přispívala nejprve do časopisů a novin povídkami menších formátů, a sice od roku 1934. Svou tvorbu odesílala do periodik *Právo lidu*; *Ženské noviny*; *Lidové noviny* nebo *Pestrý týden*.

Autorka nejprve psala prózu pro dospělé, v polovině 40. let vydala román *Sedmý den odpočívaj* a generační román *Pelantovi*. Po desetiletém odmlčení vstoupila zpět do povědomí čtenářů novelou *Planá růže, růžička šípková*. Svůj tvůrčí záměr však soustředila hlavně na literaturu pro děti a mládež. Hlavními tématy byly seberealizace dětí, jejich citový vývoj, neúplné rodinné zázemí, chod neformálních dětských kolektivů a komplikovanost dospívání dívek – všechna tato témata se projevila v jednotlivých románech (*Velké trápení*, 1957; *Mládí na křídlech* 1959; *Magda*, 1959; *Jsem už velká dívka*, 1963; *Dobrá mysl*, 1964; *Chrabrovka*, 1971; *Žárlivost*, 1975). Mladším čtenářům

⁵¹ JANOUŠEK, Pavel. Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Praha: Brána, 1998. ISBN 80-7243-014-9., s. 319

byla určena trilogie o Doře (*Dora a medvěd; Kdy přijde Dora?; Dora na cestách*). V 60. a 70. letech napsala Šmahelová ženské romány zabývající se tematikou složitosti manželských vztahů, odcizení partnerů a odpovědnosti jedinců za svá konání.⁵²

Oldřich Uličný se ve své teoretické práci *Prostor pro jazyk a styl* vyjadřuje ke Šmahelové jako o jedné z nejvýraznějších představitelky počátků moderního dívčího románu. Toto tvrzení dále upřesňuje: „Ve srovnání s ostatními průkopníky současné podoby tohoto žánru je její výraz mnohohrstevný a její dílo představuje nepochybně vrchol pokusů o zkvalitnění dívčího románu na konci 50. a začátku 60. let. V jejích pracích se také již výrazněji hlásí se slovu jazykově a stylově vyjádřený aspekt mládí; aspekt dospělosti však dále převládá⁵³.“

3.2 MLÁDÍ NA KŘÍDLECH

Román *Mládí na křídlech* byl poprvé vydán roku 1956. Setkáváme se v něm s hlavní hrdinkou Matyldou, jež žije pouze se svou pratetou. Svou maminku ztratila v útlém věku, kdy zemřela na nemoc, a Matyldě na ni zůstaly jen mlhavé vzpomínky. Otec přišel o život v koncentračním táboře Buchenwald.

Dívce je šestnáct let, navštěvuje desátou třídu jedenáctileté městské školy, a nežli matematice se raději věnuje literatuře. Nadevše nenávidí své jméno a nechává si říkat Máša („*Jakmile musím napsat to své hrozné jméno Matylda, je mi tak, jako bych sahala na struhadlo, což mi působí mrazení pokožky. Když tu Matyldu vyslovím, nikdy si nepředstavuji sebe, ale už od dětství vidím v nejasných obrysech starodávnou slečnu z minulého století nebo nějakou starou osobu z Třebíče, kam jezdím na prázdniny a kde lze spatřit všelijaké, době nepřizpůsobivé osoby...Nenávidím to jméno ze všech sil, z celé duše.*“, s. 11 – 12). Se svou pratetou si příliš nerozumí, neboť zastává zastaralé názory a její výchova je spíše starodávná; zajímá se především o Matyldy studijní výsledky a dívčím touhám a mimoškolním aktivitám nevěnuje pozornost. Jednoho školního dne se Matylda společně se svými spolužáky přihlásí do kurzu bezmotorového létání pořádaného Svazarmem. Se svou kamarádkou Eliškou a několika dalšími spolužáky se nejprve učí při teoreticky zaměřených hodinách, které je nutno absolvovat jako přípravu před složením zkoušek z létání. Matylda se na kurzu zamiluje do hochy jménem Jan. Zjara dívky úspěšně skládají zkoušky.

⁵² JANOUŠEK, Pavel. Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Praha: Brána, 1998. ISBN 80-7243-014-9., s. 320

⁵³ ULÍČNÝ, Oldřich. Prostor pro jazyk a styl: lingvostylistické analýzy současné české prózy pro děti a mládež. Praha: Albatros, 1987., s. 170

O letních prázdninách prarabeta odjíždí za svou sestrou do Třebíče a Matylda zůstává doma sama. Společně s Eliškou dochází na brigádu, dále se věnuje létání a vidá se s Janem, jenž však projevuje své sympatie k Elišce. Matylda se na svou přítelkyni nazlobí, a ačkoli si byly velmi blízké, nebaví se spolu.

Přes všechna úskalí, ať už milostná, či letecká, se z Matyldy přes léto stává cílevědomá a vyrovnaná dívka, jež hodlá v létání a svém seberozvoji pokračovat.

3.3 MORFOLOGICKÁ ROVINA

Z morfolozického hlediska užívá Šmahelová, až na několik výjimek, striktně spisovných podob v promluvách vypravěčky i postav, a to u všech slovních druhů, u kterých nejčastěji k výjimkám dochází.

Nalezneme zde mnoho morfolozických tvarů nesoucí knižní příznak. Jedná se o jmenné tvary adjektiv, jak u maskulin, feminin a neuter v promluvách vypravěčky (*Než byl koš doopravdy uzavřen; Hodina matematiky i s kompozicí je zapomenuta.*, s. 11; *Jak slastno je na světě, jak slastno!*, s. 170) a změnu e > i u verb *myslet* a *bydlet* (*Nechci však myslit na léto...*, s. 18; *...rok u nich bydlil...*, s. 127). Setkáváme se s vysokou frekvencí osobního pronomina *já*, které je deklinováno v genitivu a akuzativu ve své knižní podobě *mne*. Tato forma se vyskytuje v pásmu vypravěčky i v přímé řeči, přičemž je tento tvar v běžné mluvě zřídka užívaný (*Eliška, má Eliška, dopustila se pro mne činu, který by jí zkazil její bezúhonnou pověst!*, s. 10; *„No pro mne za mne!*, s. 95; *„Co je ti?“ vyjel na mne*, s. 155). Autorka do promluvy vypravěčky zakomponovala též prezentní transgresivy feminin (*...teta zrozpačitěla a nedívajíc se na mne, tiše se zeptala.*, s. 20; *Zatímco táta ke mně vedl tuhle řeč, vrhla jsem se mu opět kolem krku a pronesla, zalykajíc se štěstím, mnoho slavných slibů.*, s. 220).

Zastoupen je také tvar vokativu pro oslovení. Ve školním prostředí se oslovují vzájemně žáci křestním jménem i příjmením (*„Cibulková, někdo dole chce s tebou mluvit.*, s. 95; *„Ty, Mirku, je to pravda?“*, s. 95) a učitel žáka pouze příjmením (*„Vzpamatuj se, Cibulková. Vždyť je to přece tak jasné!“*, s. 105). Pokud spolu hovoří postavy, které jsou buď v přátelském či rodinném vztahu, vyskytuje se oslovení křestním jménem nebo podle příslušnosti v rodině (*„Je velká zima,“ volala na mne teta z pokoje.* *„Vezmi si svetr, Matyldo!“*, s. 83; *„Tetičko,“ řeknu pokorně, a stojím před ní v noční košili, „musíme mít kalhoty, protože začneme chodit na letiště.“*, s. 75; *Po krátkém oddechu mezi dvěma starty se mě Jan zeptal: „Jak se máš, Mášo?“*, s. 153).

Častým morfologickým jevem je užívání stálé příklonky *-li*, která je umístována za sloveso (*začne-li, chceš-li, je-li*).

Odchytky od spisovných forem Šmahelová vložila do přímé řeči postav. Jedná se o zkracování daných verb za pomoci *-s* ve tvaru 2. os., č. j. minulého času (*„Zapomnělas na něco významného,“ upozornil mě instruktor.*, s. 91; *„Mělas vstoupit do Svazarmu pro výcvik psů!*, s. 218). V přímé řeči s 2. os. sing. souvisí tzv. příklonné *-s*, jenž je spojováno s pronominy a adverbii (*„Všimla sis?“ ptala se šepem třebíčská teta.*, s. 25; *„Kdes byla?“ zeptala se...*, s. 64)

V díle nalzáme též interjekci, která je vložena do řeči vypravěčky a v daném případě symbolizuje nevoli a odpor (*Brr! Raději nevzpomínat!*)

3.4 LEXIKÁLNÍ ROVINA

V lexikální rovině převažují slova spisovná a neutrální, která se vyskytují v pásmu vypravěčky i v přímé řeči. Autorka lexikální složku obohatila o výrazy nesoucí knižní, hovorový a obecněčeský příznak. V textu lze nalézt též výrazy a zkratky poplatné době vzniku románu, tj. socialismu (*soudružky, soudruhu, Svazarm*). Mnoho osob je v díle oslovováno přezdívkami, které jsou uděleny na základě příjmení, křestního jména či podobnosti. Některé přezdívky jsou vysvětleny (*Jaroslava Malá – Šuška, jak jí říkáme pro její upovídánost a neustálé šuškáni.*, s. 11; *Elišku, Šušku a mezi nimi Alenu Cvrčka (nazvali jsme jí tak proto, že je z nás nejmenší, hezounká jako porcelánová panenka...*, s. 31). Učitel matematiky je přezdíván jako *Brděčko vlasové*, Matyldini spolužáci pak jako *Otakárek fenyklový* a *Žužu*. Sama vypravěčka je přezdívána jako *Máša*.

Početnou skupinu tvoří výrazy a slovní spojení, která mnohdy oscilují mezi knižností a archaičností. Prostupují převážně pásmem vypravěčky (*akta; biograf; drožka; kadeře; krejcar; kurděje; legitimace; myslit; šofér; trýzeň; údy; žel; hněvala se; chovají se netečně; jsem bdělá; napínal mysl; nebylo mi pomozeno; nejsem uvyklá; procitla jsem; přání se ztělesnilo; rozmyslila se; upadla v zapomnění; zaživa pochována*)

Mezi obecněčeskými prostředky převažují slangová slova a kolokace vycházející z leectví (*finišér; hangár; naviják; ocas; startér; Šohaj = typ kluzáku; větroň = kluzák; výkrut; letadlo kupuje = letadlo stoupá*). Tyto slangismy se objevují v přímých řečech žáků kurzu bezmotorového létání a v pásmu řeči vypravěčky, která do kurzu též dochází. Slangové výrazivo není v textu vysvětleno, lze se tedy domnívat, že autorka předpokládala již obeznámené čtenářstvo.

Další skupinu tvoří pejorativní substantiva, adjektiva a verba (*bábo*; *capouch* = nespořádané dítě; *dědka*; *drbna*; *hlupák*; *pitomějšiho*; *hrabala se*).

Šmahelová do textu vložila také odborné výrazy jak z aviatické sféry, tak ze sféry meteorologické (*aerovlek*; *akrobacie*; *altokumuly*; *barograf*; *heterocyklické*; *instruktor*; *mraků kumulonimbů*; *sluneční termika*).

V textu jsou hojně využita hovorová slova, která nalézáme v pásmu vypravěčky i v pásmu postav. Patří mezi ně univerbizace (*dějepisář*; *chemikář*; *matikář*; *němčinářce*; *zubař*, *učitelka češtiny*; *z průmyslovky*), deminutiva (*blondýnkou*; *čist'ounekému*; *děťátka*; *dvoreček*; *dušička*; *hošici*; *chuděrkou*; *každíčkový*; *maminka*; *navíječek*; *nevěstinku*; *nožiček*; *pramínky*; *prasátko*; *psanička*; *slepičkám*; *slůvko*; *stroměčky*; *šitíčko*; *tetička*; *všecičko*; *zábavička*) a další prostředky vztahující se k lidem, předmětům, činnostem a jevům (*almara*; *firmoly*; *horko*; *kabrňák*; *kastroly*; *kluk*; *lamentace*; *lelkovala*; *lenoška*; *lijavec*; *parašutista*; *pendlovky*; *sodovku*; *spoušť*; *škvřnat*; *táta*; *trefil*; *váhavec*).

Velmi propracovanou složku lexika tvoří přirovnání (*házíš sebou jako ryba na suchu*; *lije jako z konve*; *mraky nadýchané jako dobře kynuté knedlíky*; *odskakovala jako pružný míč*; *ohmatán jako zděděný kostelní zpěvník*; *schlíplý jako mokrá kočka*; *stojím jako z kořenů vytažená*; *tma černá jako v tunelu*; *tvrdohlavá jako koza*) a ustálená slovní spojení (*běžel jako o závod*; *blesková rychlost*; *čert vem*; *do naší hrobky faraónovy*; *hlava se mi div nerozskočí*; *honěný ve filozofii*; *hrobové ticho*; *hrom do té holky*; *napjaté ticho*; *natahuje moldánky*; *nechá plavat*; *pololetí máme za dveřmi*; *španělská vesnice*; *topit pánubohu do oken*; *už toho bylo víc než dost*; *vklouznu do chodby*; *vpadnu do třídy*; *vykouřilo z hlavy*; *zabetonuješ do paměti*; *zabloudila zrakem*; *vzala si radu k srdci*; *zážitek dávnověku*). Za pozoruhodné ustálené slovní spojení, vzhledem k době vzniku románu (rok 1956), považujeme z anglického jazyka převzaté *fifty – fifty* (*Dopadlo to fifty – fifty, přesně na polovinu*; *věc musel rozhodnout předseda hlavního výboru.*, s. 106).

Šmahelová do textu románu vložila tropy, s jejichž pomocí působí na své čtenáře po estetické stránce. Jedná se o metaforu (*A mé hrobní růže mi hned prudce vyrazily na tvářích*), metonymii (*Jenže dnes se tu sešla spousta plachtařského národa.*), oxymoron (*Žijí tedy stále svůj mrtvý život zcela bez užitku.*) a epiteton (*Rozhodně se však se mnou událo něco významného, objevila jsem neznámý svět, rajskou končinu.*).

3.5 SYNTAKTICKÁ ROVINA

V rovině syntaktické autorka často využívá větných ekvivalentů, které mají podobu zvolacích a oznamovacích výpovědí. Zvolací forma ekvivalentu značí nadšení, a to zejména v promluvách vypravěčky (*Nakonec jsme zjistili, že naše kroužky budou až v šest večer. Sláva!*, s. 13; *Konečně! Odpovím, že jsme měli schůzi.*, s. 23), ale také rozkaz a upozornění, které se objevují i v přímé řeči (*„Ticho!“ rozkřikl se náš třídní předseda...*, s. 10; *Honem! Už je nejvyšší čas!*, s. 20; *Hle! Co bylo jen dřevěnou kostrou, kusem papíru...*, s. 21), pochybnost (*Nevím! Jakmile se nad sebou zamyslím, jsem jako z mlhy a unikám sama sobě jako voda mezi prsty.*, s. 17) či odpor, který je vyjádřen interjekcí (*Brr!*, s. 162). Dochází též k multiplikaci daného výrazu v rámci větného ekvivalentu, a to především v případě, kdy má být onen výraz zdůrazněn (*„Schůze, schůze!“ vyráží posměšně.*, s. 23; *Klid, klid, klid! nařizovala jsem si stisknutými rty.*, s. 210.). V kontrastu s těmito úsečnými výpověďmi stojí souvětí skládající se z dvojčlenných vět (*Větroň sklonil páku, ale zároveň se prudce rozkymácel jako vratká loďka v bouři a to jsem už věděla, že jsem se octla ve víru, jenž pluje vzduchem jako bublina a pro nás pro plachtaře je bludným ledovcem na mořské hladině.*).

Šmahelová do textu románu vkládá mnoho postupně rozvíjejících přívlastků týkajících se předmětů, ročního období či barvy (*dlouhé svěží pruty; ohromné staré šále; opravdové teplé jaro; starodávném květinovém stolku; studená sladká hmota; tenké řezné rány; vybledlá šedavá modř*).

Do výpovědí jsou zakomponovány parenteze, za pomoci kterých jsou čtenáři dovysvětleny okolnosti (*Petr, můj soused, mi dal přes svou velebnou lakotu jablko a Otakárek fenyklový mi položil na stolek velkou višni v čokoládě.*, s. 33; *Stříkačky, žel, nefungují dobře.*, s. 251; *Šuška, ten truhlík, který v sobě nic neudrží, směje se do hrsti.*, s. 65).

Své uplatnění v textu nacházejí přací věty, které jsou uvozeny příslušnými partikulemi (*Kéž nám svítí slunce každý den! Kéž je sněhu na metry! Kéž nejsou mlhy a vánice, ať tohle všechno počká, až budeme zas sedět ve škole.*, s. 43; *Kéž bych byla už tak pokročilá, že bych mohla někam do daleka jako náš táta, který se vrátil včera z přeletu.*, s. 120; *Ať žijí naše prázdniny!*, s. 174; *„Přeji si“*, dodal zvýšeným hlasem, *„abyste byli lidmi ocelovými.“*, s. 262).

Šmahelová taktéž využívá dějová verba, za pomoci kterých je docíleno dynamizace textu (*Chystám se na hory. Natírám lyže voskem, žehlím si kalhoty, peru svetr, to všechno ve velikém nadšení.*, s. 42 – 43).

V několika případech nalézáme elipsu (*Směji se nám, že jsme dvojčata. Ovšem dvojčata rozdílných tváří, postav i povah!*, s. 17; „*Volila jsem Otakárka fenyklového,*“ *pravila Šuška na cestě ze školy. „Eliška je taková!*“, s. 53)

4 STANISLAV RUDOLF – NEBREČ, LUCIE

4.1 AUTOR

Stanislav Rudolf, narozen 16. 2. 1932 v Jičíně, patří mezi přední autory dívčí literatury. V období dětství pobýval ve vsi Železnice, vyrůstal s rodiči a babičkou. Navštěvoval reálné gymnázium v Jičíně, roku 1951 úspěšně složil maturitní zkoušku. Jelikož nebyl přijat na Fakultu múzických umění, vykonával zaměstnání ve Výzkumném ústavu rozhlasové a televizní techniky v Praze. Vysokoškolské vzdělání získal na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích. Po ukončení vysokoškolského studia působil jako kantor na Základní škole v Chrašticích. Dále si dálkovou formou studia doplnil vysokoškolské vzdělání na Karlově univerzitě v Praze, na které studoval český jazyk a literaturu. V dalších letech vykonával pedagogickou praxi na Základní škole v Brandýse nad Labem. V témže městě působil taktéž jako odborný asistent na odloučeném pracovišti Pedagogické fakulty Karlovy university. Jeho následující profesí byla pozice redaktora *Pionýrských novin* (1965), později přejmenovaných na *Sedmičku pionýrů*. Počátkem 70. let zastával funkci zástupce šéfredaktora tradičního českého periodika *Květy*. Rokem 1977 se stal spisovatelem z povolání.

Stanislav Rudolf na literárním poli debutoval svým epigramem v periodiku *Host do domu* roku 1956. Mezi další periodika, do kterých přispíval, patří např. *Haló noviny*, *Květy*, *Mladá fronta*, *Osvětová práce*, *Polabský deník TOK*, *Právo*, *Tvorba* či *Zlatý máj*.

Autorova první kniha, vydaná roku 1969, nesoucí název *Metráček aneb Nemožně tlustá holka* byla kladně přijata jak čtenáři, tak kritikou. Román se zapsal jako jedno z Rudolfových nejuznávanějších děl. V psaní románů pro mládež, zejména próz pro dívky, pokračoval i nadále. Ve svých dílech se zaměřil především na problémy mládeže, soustředil se na témata, která jsou čtenářkám velmi blízká a známá – rodina, prostředí škol, přátelství a první zamilování.

Jeho další produkce románů s dívčími hrdinkami následovala po úspěšném *Metráčkovi*, v 70. letech vydal tituly *Nebreč, Lucie* (1972); *Něžně háčkováný čas* (1973); *Kopretiny pro zámeckou paní* (1973); *Údolí krásných žab* (1974); *Milionová holka* (1976) a také *Metráček aneb Kosti jsou vrženy*, kterým volně navázal na svůj debut, román však nedosáhl stejného ohlasu.

Jeho tvůrčí záměr se pozměnil v 80. letech, kdy se ve svých příbězích zabýval jen problematikou dívek navštěvujících střední školy. V dílech se vyskytují témata lásky ke starším mužům (*Na semaforu zelená*, 1980), znásilnění (*V každém okně Julie*,

1980) a problémů středoškolských studentek (*Pusinky*, 1987; *To jsme, prosím, nebrali*, 1988).

V letech 90. Rudolf svou tvorbu rozšířil o další romány nesoucí názvy *Petra a Dominik* (1991); *Z deníku Pampelišky* (1991); *Bliženci* (1992); *Konkurz na anděla* (1992); *První polovina nebe* (1993); *Zatmění srdce* (1993); *Knížka pro zamilované holky* (1994) a *Pozor, kočky* (1996).

Od roku 2000 byly vydány další autorovi romány, ve kterých se zabývá především milostnými problémy dívek. K těmto titulům patří *Holkám se nedá věřit?* (2000); *Reklama na lásku* (2000); *Někdy přijde i láska* (2001) či *Krásky a jejich super lásky* (2002). Za Rudolfovy spoluúčasti vznikly v letech 2007, 2012 a 2015 též učebnice českého jazyka pro žáky základních škol (*Český jazyk pro 6. ročník. I. díl; Učivo o jazyce; Český jazyk 6. 2. díl; Komunikační a slohová výchova; Český jazyk pro 6. ročník ZŠ a příslušné ročníky víceletých gymnázií: učebnice pro vzdělávací obor; Český jazyk a literatura. II. díl; Komunikační a slohová výchova*).⁵⁴

4.2 NEBREČ, LUCIE

Stanislav Rudolf čtenáře v románu seznamuje s patnáctiletou dívkou Lucií, ukázněnou žákyní, jenž navštěvuje devátou třídu základní školy a je postavena před složitou životní událost, kterou naplno prožívá se svými spolužáky – přijímací zkoušky na gymnázium. Lucie je v tento rozhodující den velmi nervózní, následkem stresu a nervozity je nezdárné vyplnění matematické části přijímacího testu. Lucie již po zkouškách tuší, že její výsledek dopadne velmi neuspokojivě, mísí se v ní pocity studu a strachu. Z rodiny nejprve nikdo nechce uvěřit, že Lucie při přijímacích zkouškách neuspěla, ale po doručení oficiálního dopisu s výsledky se všichni nad touto skutečností podivují a dostavuje se i patřičné zklamání, hlavně ze strany Luciiny ambiciózní matky, která ze své dcery požaduje mít lékařku a studium gymnázia je pro tuto profesi nutnost. I přes kontaktování patřičných úřadů a odvolávání se proti rozhodnutí přijímací komise, dokonce i na ministerstvu, matka s Lucií neuspějí, kapacita gymnázia je již zaplněná, volná jsou jen místa na jiných středních školách, na které však matka Lucii nechce umístit. Společně se tedy domluví na jistém řešení. Lucie jeden rok nebude docházet na žádnou střední školu a zůstane doma. Dny bude trávit staráním se o domácnost, hlídáním synovce, bude docházet na pomocné práce při dostavování bratrova domu,

⁵⁴ JANOUŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Praha: Brána, 1998. ISBN 80-7243-014-9., s. 301

zbude ji nějaký čas pro sebe, za vše bude od rodičů odměňována kapesným a nadcházející rok opět zkusí přijímací zkoušky na gymnázium. Lucie se vším nadšeně souhlasí a může si začít naplno užívat prázdnin se svými kamarády a již bývalými spolužáky.

S koncem bezstarostných prázdnin přichází září a společně s ním i Luciin nový řád života. Prvotní spokojenost pomalu stírá stereotyp a pocit samoty i přes každodenní shledávání se svou nejlepší kamarádkou Rejnočkou, jež dojíždí na rybínské gymnázium. Kamarádky se od sebe však začínají vzdalovat, Rejnočka musí plnit své studijní povinnosti, přáteli se s jinými lidmi, na Lucii už nemá tolik času. Dívka si, aby ze svého života alespoň trochu vytěsnila všednost, zajistí brigádu spočívající v roznosu dopisů.

Lucii na jejích náladách nepřidá ani zamilovanost do chlapce Petra. Ten dal slib, že za ní přijede, ale bohužel svá slova nedodrží. Svůj zájem o Lucii projevuje hoch Miky, ten má však velmi nepříjemné způsoby namlouvání, proto se mu Lucie vyhýbá. Situace se změní potom, co uvidí Petra s jinou slečnou. Cítí se dotčena a z trucu jde na Mikyho oslavu narozenin. Zde je Lucie zesměšněna kvůli své sexuální nezkušenosti. Z oslavy utíká a nadcházející den se dozvídá o Mikyho havárii, kterou způsobil s kradeným vozem a následkem této skutečnosti půjde do vězení.

Vše se postupně začne zlepšovat po Luciině prozření, kdy si začne více všimnout skutků jiných lidí a také náklonnosti svého kamaráda Zdeňka, díky kterému si uvědomí chyby týkající se jak lásky, tak svého chování k ostatním. Život začíná prožívat s lehkostí, váží si každého dne a sebe samu považuje za vyzrálější dívku. Svě dospívání podpoří i rozhodnutím řádně se připravit na nadcházející přijímací zkoušky, jelikož již nechce zažít neúspěch. Se Zdeňkem na konci příběhu rozvíjí vřelý vztah.

4.3 MORFOLOGICKÁ ROVINA

Z morfologického pohledu zaznamenáváme v pásmu vypravěče dodržování spisovné normy, zejména v tvarotvorných sufixech finálních (*Natažené ruce se zeleným přízrakem klesly.*, s. 9; *Dobrych dvacet minut hleděla na jeho široká ramena zdůrazněná navíc zimmikem, všimla si, že už má i vzadu vlasy docela šedivé a že už se mu pod čepicí kroutí do malých kudrlinek.*, s. 227). Za pozoruhodný jev v témže pásmu lze považovat užívání interjekcí vyjadřující zvuky (*Grgrgrgrgrg...kloktala s hlavou zakloněnou Lucie...*, s. 88; *Hééé!*, s. 68; *Hííí...zaúpěl rozpálený fiat.*, s. 110; *Nájemníci se vykláněli z oken, napomínali se PSSST!, aby ze střepinek večerního kázání sestavili*

příčinu sousedčina hněvu., s. 78). Autor v také textu vynechává konsonant *j* při konjugaci sloves *být* („*Sem si nemyslela...*“, s. 31; „*Určitě! Ste uhodly!*“, s. 30)

V pásmu postav již dochází k odchýlení od spisovnosti. Jedná se o záměnu *-ej* za *-ý* u tvarotvorných sufixů finálních u adjektiv, pronomín a numerálií (*akademickej; běžovej; celej; maličkej; protivnej; takovej; půl dvanáctý; zlýho*), zkracování sloves ve tvaru 2. os. sing. za pomoci *-s* (*měls; nevidělas*) a doplnění příklonného *-s* k pronomínům („*Tys mu psala?*“, s. 226; „*Cos to řekla?*“, s. 205).

Zastoupeny jsou také partikule a interjekce. K hojně užitým partikulím patří „*jo*“ a „*ne*“ („*S tím...já, jo?*“, s. 24; „*Fakt, jo? A co?*“, s. 82; „*Ale jo...docela.*“, s. 89; „*Jo...*“, s. 106; „*Jo.*“, s. 111; „*Jo, k moři...k moři práce.*“, s. 136; „*Já vím...ne!*“, s. 7; „*Ne...*“, s. 16; „*Moc ne...jen někdy bývá fojfr.*“, s. 23; „*Aby ne...!*“, s. 46; „*Ne...myslím, že ne!*“, s. 107; „*Ne...ne...*“, s. 188). Mezi interjekcemi převažuje pocitové *hm*, jež autor vkládá do přímé řeči Lucie („*Hmm...*“, s. 16; *Lucie řekla jen HM.*, s. 195).

4.4 LEXIKÁLNÍ ROVINA

V této rovině považujeme za nezbytné zmínit samotný titul díla – *Nebreč, Lucie*. Nejen, že obsahuje oslovení hlavní hrdinky, ale i verbum „*nebreč*“ je příznačné pro samotnou protagonistku vzhledem k pasáží, kdy Lucie následkem svých nesnází pláče („*PITOMÁ!*“ vykřikla nakonec a zavřela se ve svém pokoji. Tam dlouho plakala., s. 155; *Kopance deště pleskaly do tváře. Aspoň není vidět, že pláče.*“ s. 176). Název románu obeznamuje čtenáře s nelehkou situací hrdinky a zároveň ji samotnou vyzývá k jinému východisku ze situace.

Autor nazývá postavy originálními přezdívkami (*Belmondo; Bojka; Rejnočka*). Hlavní hrdinka je téměř vždy oslovoována jako Lucie („*Pěknej, vid', Lucie?*“, s. 128), výjimku tvoří oslovení její matkou po přijímacích zkouškách („*Máš hlad, Lucinko?*“ s. 16).

Jelikož román vykresluje život mládeže ve školním prostředí, zvolil autor lexémy a konotace pocházející ze školského slangu (*fráninu; franštině; gympl; klasa; našprtat; školábr; praskla jsem z matiky* = neuspěla jsem v matematice; *z naší klády* = z naší třídy). Adolescenti též užívají slovní spojení, ve kterých hodnotí situace a chování ostatních („*Asi jí doopravdy prasklo v majáku.*“ = zbláznila se; „*Docela jim to štěkne!*“ = sluší jim to; „*Je do tebe normálně cvrklej!*“ = je zamilovaný; „*Je nemožně vlezlej!*“ = vnucuje se; „*Tak trochu cáknutej!*“ = ztřeštěný).

Nalezneme i ustálená slovní spojení (*dej pokoj* = přestaň; *obloha se vybere* = vyjasní se; *přišel s křížkem po funuse* = přišel příliš pozdě) a přirovnání (*bude lejt jako z konve* = bude silně pršet; *větroň plachtil jako cizokrajný pták*, s. 141).

Rudolf do přímé řeči postav vložil též univerbizáty (*ekonomku; fráninu; průmyslovka; příjmačky*), deminutiva (*balíček; dceruško; holčičko; chlapečku; kostýmek; kufřík; poličku; ručičky*), pejorativa (*bába; debílek; dědek; pitomý*), slova obecněčeská (*barák; brácha; esenbák; funuse; holka*), slova zkrácená (*samo* = samozřejmě; *výzo*) a zkratky, které lze považovat za metajazykové:

„*Kdybych se měla řídit jeho radami, tak jsem buď génius, nebo D. P.*“

„*Dépé?*“

Bojka nehnula ani brvou a vysvětlila:

„*Dokonalej pitomec.*“ (s. 103)

„*Tys mu psala?*“

„*Ne...!*“

„*Viš, co jsem ti řekla?*“

„*Myslíš MTR?*“ (*To znamenalo MÁ TĚ RÁD!*) (s. 226)

Pozoruhodnou část lexikální složky románu tvoří francouzské a latinské výrazy (*„Beaucoup de succès dans votretr avial pour l'Année Nouvelle!“*, s. 72; *INTER PEDES PUELÁRUM GAUDIUM EST PUERORUM...*“, s. 124)

Lucie se svými přáteli hojně užívá oslovení pomocí pejorativního substantiva „vole“: (*„Viš, vole, že co je teď máma v nemocnici, že jsem utratil už devět stovek a táta tři?“*, s. 22; *„Vole, musím se učit!“*, s. 72; *„Vole, to je život, co?“*, s. 73)

Pro zvýraznění významu vložil autor do promluv vypravěče zesilující adjektiva a adverbia (*Ale teď měla šílený vztek.*, s. 11; *Shodly se, že vlastně byl DĚSNĚ SYMPATICKEJ!*, s. 112)

4.5 SYNTAKTICKÁ ROVINA

Za příznačné jak pro pásmo vypravěče, tak pro pásmo postav považujeme jednoduché věty (*Bohoušek se cítil přezírán.*, s. 226; *Jindřiška by si stejně většinu práce udělala sama.*, s. 88; *Nikdo se o tom nesmí dozvědět.*, s. 50; *„Vezmu si kaliopky a tenhle běžovej svetr!“*, s. 7; *„Měla by ses víc namazat.“*, s. 93; *„Budeš samý prachy!“*, s. 138). Souvětí v pásmu postav je téměř vždy tvořeno dvěma větami (*„Chápej, Lucie, že to nemůžeme všechno zastat!“*, s. 131; *„Jen jed', půjdu na svatbu až odpoledne.“*, s. 227;

„Neměj strach, že se mezi lidma objevím takhle, v těchhle šatech.“, s. 62). V pásmu vypravěče dominují souvětí o dvou a více větách zejména v popisných pasážích (*Potom se vrátila do přední lavice, namáhavě usedla, a když uchopila pero, cítila, že její prsty jsou ztuhlé jakoby křečí, žaludek se zvedl vysoko k žebrům, sebrala všechnu sílu, aby zaostřila pohled na modré linky před sebou.*, s. 15; *V neděli dopoledne, právě když si oblékala bikiny, neboť slunce již teď krutě páliło do zarudlých střech domů a pozlatilo kočičí hlavy stříbovických ulic, zahládla oknem dole na chodníku Marii a Ludka.*, s. 63;).

V pásmu vypravěče se vyskytuje parcelace výpovědí (*Pak ve čtvrt hodině poznal, že celá práce byla zbytečná. Nehygienické! Nevýchovné! Pitomci.*, s. 227; *Seděl u vychladlých kamen a ořezával zápalky. Exportní. Ty velké. Lepil z nich housle. Piplačka na půl roku. Nic z toho. Housle vyrobené ze sirek. Kuriozita. Ale jeho to baví.*, s. 7; *Zdalo se, že se Lucie právě teď přihrbila. Ramena k sobě a trochu svésit hlavu. Umučení boží. Debilek po náletu.*, s. 10) a také větné ekvivalenty (*Konečně! Poklona!*, s. 68; *Plesk. Facka. Ne příliš velká.*, s. 9; *Surovec!*, s. 101).

V promluvách postav dochází k elipse substantiva a verba:

„Máš samé?“ zeptala se (s. 57)

„Bylas tancovat?“ řekl po nějaké chvíli.

„Ne...já nechodím.“ (s. 198)

Zastoupeny jsou též zvolací a rozkazovací věty. V některých imperativních výpovědích jsou verba uvedena ve tvaru infinitivu, pomocí kterého dochází k většímu důrazu na sdělovanou informaci.

Matka si toho povšimla.

„Dojíst!“ nařídila

„Už nemůžu.“

„Dostaneš tuberu!“ (s. 47)

„Zhasnout. Je tady moc světla!!!“ (s. 175)

Stáli rozpačitě nad pomníčky svého třídenního úsilí.

„Že jste tam nedali cement!“ řekla matka

„Prosím tě...šest pytlů!“

„Tak moc vody...“

„Pitomost...dělalí jsme to přesně podle předpisu. Krucifix, že se nám to nepovedlo!“ zaláteřil otec. (s. 85)

Matka popotáhla nosem.

„Kouř! Já cítím cigarety!“ Nedalo jí to a sklonila se k Luciiným vlasům. „Tys kouřila!“ (s. 84)

Rudolf do přímých řečí vkládá též apoziiopezi, která ve čtenáři vyvolává pocit skutečného rozhovoru mezi postavami (*„Dědku...“ zavolala rozhněvaně za viníkem, který mizel na schodišti k podchodu., s. 54; „Nezlob se, Bojko...“ zaprosila., s. 197; „No tak, Eli...“ , s. 26)*

5 LUDĚK STÍNIL – LÍBEJ, ALE NEMILUJ

5.1 AUTOR

Luděk Stínil (1975), nejméně známý autor z vybrané pětičky analyzovaných, pochází ze severočeského Děčína. Základní školu navštěvoval v Benešově nad Ploučnicí. Už v adolescentním věku se zajímal o tvůrčí činnost; roku 1991 se svým přítelem z vesnice začal vydávat ručně psané noviny pojmenované *M. V. list*, během čtyř let vytvořili šedesát šest čísel. Roku 1995 odmaturoval na Obchodní akademii v Děčíně. Svou kariéru zaměřenou na práci v médiích započal roku 1999 na pozici moderátora v Rádiu Děčín. Z pozice rádiového moderátora přestoupil k vysílání rádiových zpráv.

Stínilův první román *Osudová chyba*, vydaný nakladatelstvím Petra, byl publikován roku 2001. Následující rok se jeho vydané tituly navýšily o dalších pět děl. Vydal padesát dva dívčích románů, ve kterých se zabývá problematikou dospívající mládeže. V knihách nalezneme témata přátelství, lásky, zrady a nevěry. Autor vychází ze svých vlastních zážitků a zkušeností, ale taktéž z událostí svých přátel. Hlavními hrdiny próz se stávají jak dívky, tak chlapci (např. v románu *Sázka o lásku*, ve kterém hlavní postavu ztvárňuje šestnáctiletý Roman). Z celkem padesáti dvou titulů autor zakomponoval do názvu slovo *láska* celkem do sedmnácti z nich (např. *Lásce na dosah*, 2002; *Sex k lásce nestačí*, 2003; *Ztracená láska*, 2004; *Kolotoč lásek*, 2006; *Lekce z lásky*, 2006; *Lásko, kde jsi?*, 2008; *Střet s láskou*, 2008;).⁵⁵

5.2 LÍBEJ, ALE NEMILUJ

Román zobrazuje příběh dvacetiletého Vládi, který během krátkého období musí podstoupit hned několik nepříjemností – operaci slepého střeva, komplikace spojené se zákrokem a vyrovnat se s nevěrou své dívky Lucie, kterou velice miluje. Během pobytu v nemocnici se dozvídá od své dobré přítelkyně Dáši o Luciině nečestném chování a rozhoduje se, jak se ke skutečnosti postaví. Po jeho propuštění z nemocnice se mu Lucie k nevěře doznává a zároveň jej přemlouvá, aby ji neopustil a vše ji odpustil. Luděk je pevně přesvědčený Lucií neodpustit a jejich vztah ukončit jednou pro vždy, avšak, jak je na konci románu naznačeno, ne všechna rozhodnutí jsou pevná a Luděk se nejspíše podvolí svým citům.

⁵⁵ O mně. Luděk Stínil [online]. 2004 [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: http://www.ludekstinil.wz.cz/o_mne/index.html

5.3 MORFOLOGICKÁ ROVINA

Morfologická rovina je v pásmu vypravěče spisovná (*Jiné dívky se nikam neženou, protože zkrátka čekají na toho pravého. Na kluka, kterého budou milovat, a hlavně – který bude milovat je. S ním chtějí prožít své poprvé*, s. 104).

V promluvách postav se již setkáváme s nespisovnými morfologickými tvary. Jedná se především o varianty $\acute{e} > \acute{y}$ v adjektivech (*do slepý ulice*, s. 22; *hezký jméno*, s. 24; *je mi to jasný*, s. 8; *vrata jsou bytelný*, s. 23; *z malý vesnice*, s. 21), dále záměna $\acute{e} > \acute{i}$, tzv. úžení, spadající do obecné češtiny (*převlíknout se*, s. 39).

Autor hojně užívá hodnotící adjektiva, která v některých případech ztrácejí svůj vlastní význam a stávají se adjektivy zesilovacími (*absolutní nula*, s. 78; *krásný horký den*, s. 37; *strašně ošuntělá a ošklivá*, s. 7; *strašná zima*, s. 28; *totální peklo*, s. 15; *zatraceně dlouhá doba*, s. 95). Setkáváme se též s demonstrativními pronominy (v *tý hospodě*, s. 45).

Stínil do románu vkládá adverbium „fakt“, které je významově shodné se substantivem pravda, popř. adverbium vskutku (*Bezva nápad, fakt,“ pochválil jsem ji upřímně...*, s. 25; „*To je fakt...*“, s. 22)

Za podstatné považujeme zmínit příklonné -s, které se objevuje ve spojení s pronominy 2. os. sing. v přímé řeči postav, např. *cos, ses, tys* (s. 21).

5.4 LEXIKÁLNÍ ROVINA

V lexikální rovině lze v pásmu vypravěče i postav nalézt deminutiva (*miláčku*, s. 30; *sestřičku*, s. 68; *šatičky*, s. 80; *včeličku*, s. 57; *zlatíčko*, s. 57), lexémy zkrácené (*díky*, s. 40; *kancl*, s. 120), iniciálové zkratky (*EKG*, s. 13; *MMS*, s. 25) a univerbizované lexémy (*oblbovačka*, s. 8; *náladovka*, s. 8; *slepák*, s. 31; *řidičák*, s. 96; *zubařce*, s. 9). Autor se nevyhnul ani pejorativním výrazům, jenž v některých případech hraničí s vulgarismy (*debilní*, s. 34; *sakra*, s. 21).

Z hlediska frazeologie se setkáváme s ustálenými slovními spojeními (*ani omylem* = v žádném případě s. 20; *banální zákrok* = běžný zákrok, s. 7; *děláš si legraci* = žertuješ, s. 15; *nechte na pokoji* = nevěšmejte si mě, s. 21; *nervy napjaté k prasknutí* = být nervózní, s. 63; *to nestojí za řeč*, s. 26; *snadno k mání* = lehce k dostání, s. 14) a přirovnáními (*jezdí jako prasata* = jezdí rychle, s. 115; *stojím jako opařený* = jsem konsternovaný, s. 56).

Mezi hovorové výrazy užití v románu patří např. *máma* (s. 25); *táta* (s. 50); *šlamastika* (s. 19).

5.5 SYNTAKTICKÁ ROVINA

Za příznačné pro pásmo vypravěče považujeme větné ekvivalenty, které jsou užity v případě, kdy autor chce zdůraznit napětí ve výpovědi (*Ani trochu!*, s. 39; *Operace.*, s. 8; *Tma.*, s. 13). Ekvivalenty jsou použity i v pásmu postav, ve kterém však zastávají funkci souhlasu („*Bezva.*“, s. 8; „*Jasně.*“, s. 29; „*Výborně!*“, s. 12).

Hojné jsou také věty jednoduché jak se subjektem nevyjádřeným, tak vyjádřeným („*Ale nic vám neslibuju!*“, s. 114; *Chatu miloval.*, s. 112; *Čekání se protáhne asi na deset minut.*, s. 11; *Ti kluci se mi ani trochu nelíbili.*, s. 59).

Mezi velmi frekventované konjunkce v pásmu vypravěče i postav řadíme podřadicí konjunkci „že“ (*Oba dva vypadali, že se se živí prací v kamenolomu.*, s. 59; „*V tom případě doufám, že ze mě pan doktor udělá hezkou ženu!*“, s. 8; *Panebože, nikdy bych si o sobě nepomyslel, že jsem takový zbabělec!*“, s. 11).

Nejčastěji užití jsou v obou pásmech hypotaktická souvětí o dvou a více větách (*O Dáše se pochopitelně nezminím – nevidím důvod, proč jí do toho zatahovat.*, s. 83; „*Tady jsem si stoupla za vrata a poslouchala, o čem se se spolu bavíte.*“, s. 25).

6 SANDRA LANCZOVÁ – LÁSKY A NELÁSKY

6.1 AUTORKA

Sandra Lanczová, dcera Lenky Lanczové, se narodila 22. května 1986. Po ukončení základní docházky si zvolila maturitní obor na Střední škole grafické v Jihlavě. Po zakončení střední školy směřovala na Pedagogickou fakultu Masarykovy univerzity, zde studovala dvouobor český jazyk a literatura s výtvarnou výchovou. Studium však nedokončila. Vzhledem ke své literární zálibě se dále věnovala studiu na pražské Vyšší odborné škole publicistiky.

Její koníčkem je literární činnost společně s kreslením. Svou literární linii započala již v patnácti letech, kdy vydávala nejprve povídky s fantasy a dívčí tematikou, jež byly publikovány v různých periodikách, a poté přestoupila k psaní knih. I nadále se věnuje žánru dívčího románu a fantasy, ke kterému má bližší vztah.

Mezi autorčiny prvotiny spadají romány *Balírna* a *Frajeři jsou na draka* vydané v roce 2003. Další rok následovaly knihy *Kdysi dávno* a *Kluky neřeším*. Roku 2005 se Lanczové zadařilo vydat novelu a dva romány: *Jak to bylo poprvé*, *Z deníku neobyčejné patnáctky* a *Moje druhé já*. V roce 2006 přispěla do své autorské sbírky jedinou knihou, a sice románem *Mezi námi děvčaty*. Její poslední vydané dílo pochází z roku 2008 a nese název *Lásky a nelásky*.⁵⁶

6.2 LÁSKY A NELÁSKY

Hlavními postavami románu jsou dvě vysokoškolské studentky Masarykovy univerzity – Nataša a Julie. Bydlí společně v pokoji na studentské koleji, přestože povahově jsou zcela rozdílné.

Hrdinka Nataša je velice temperamentní dívka, která ráda vyhledává společnost a oddává se milostným dobrodružstvím. Naopak Julie je tišší a umírněnější povahy, její zálibou je kreslení společně s japonskými komiksy manga.

V Natašinych očích je Julie příliš uzavřená a nespolečenská. Tyto její vlastnosti se rozhodne změnit, a sice seznámením se svým dlouholetým přítelem, se kterým zažila též milostné chvíle, Robertem. Julie se nejprve seznámení brání, ale poté, kdy ke schůzce svolí, nelituje a nachází vůči Robertovi sympatie. Ten, ačkoli byl Natašou důrazně varován před jakýmkoli flirtováním s Julií, opětuje její náklonnost, lichotí jí, přestože si chce s dívkou pouze užít.

⁵⁶ O mně. Sanin web [online]. San, 2017 [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: <http://sandralanczova.cz/saint/node/3>

Na půdě univerzity se Julie seznamuje se spolužákem Hugem. Rozumí si spolu, mají společné zájmy, hrdinka však tráví čas s Robertem, který je k ní milý a pozorný, ale posléze, když se spolu pomilují a Robert tak dosáhne svého cíle, ztrácí o Julii zájem. Ta po počátečním zklamání zjišťuje, že lepší partií pro ni bude Hugo.

Nataši chování k opačnému pohlaví je podobné tomu Robertovo – ráda si užívá, nerada se váže. Ve škole se setkává se sympatickým Dominikem. Nic netušící hoch se do Nataši zamilovává, přičemž dívka si s ním pohrává. Nataša však musí splnit slib, který dala Robertovi. Onen slib spočívá ve svedení přítele Robertovy matky, kterého mladík nemůže vystát a tímto způsobem jej potřebuje z matčina života odstranit. Pro Natašu tato „služba“ není problém, na celý proces se těší.

Zdánlivý problém nastává ve chvíli, kdy Nataša zjišťuje, že přítel Robertovy matky má syna – již výše zmíněného Dominika. Očekává se, že dívka od slibu upustí, avšak tato situace nenastane. Nataša nechce u svého přítele klesnout a naopak považuje za velmi vzrušující setkávat se s oběma muži naráz. Až téměř absurdní scéna nastává v momentě, kdy Nataša svádí Dominikova otce v kuchyni jejich bytu, zatímco Dominik spí vedle v pokoji.

Robert je spokojen, že Nataša rozvrací vztah jeho matky a Maxe (jméno přítele) a Nataša je ráda, že dostala svému slibu a ještě zažívá dobrodružství, které je pro ni natolik vzrušující, že v tomto spleťtém trojúhelníku hodlá pokračovat. Dominik ani Max netuší, že se stali oběťmi dívčinych intrik.

Román končí pasáží, ve které se Nataša rozmýšlí, s kým si sjedná ve čtvrtek schůzku – s Dominikem, nebo s jeho otcem Maxem.

6.3 MORFOLOGICKÁ ROVINA

V pásmu vypravěče jak v případě Nataši, tak Julie dominují spisovné morfologické tvary. K odklonu od spisovnosti dochází v přímých řečech obou vypravěčů. Jedná se o obměnu *ý < ej* v adjektivech („*A tvůj milej Jakub mě sejmul míčem.*“, s. 151; „*Beze mě bys byl ztracenej?*“, s. 9; „*Za tohle máš u mě černej puntík!*“, s. 30), *é < ý* v adjektivech a pronominech (*Zajdeme na pivo, mám docela chuť na jedno vychlazený.*“, s. 12; „*Jaký milodary?!*“, s. 138; „*No, a to i od studia jako takovýho.*“, s. 7; „*Určitě dělá něco důležitýho!*“, s. 150)

Protikladem k promluvám dívek je řeč Nataši matky, jenž se vyjadřuje spisovně („*Napadlo mě, že bychom třeba mohly...jestli tedy chceš...v Last minute jsou teď docela*

zajímavé a poměrně levné zájezdy, takže mě napadlo, že bychom někam vyrazily...“, s. 120)

V přímé řeči postav zaznamenáváme poměrně častý výskyt verba *vědět* ve tvaru 3. os. sing., které plní kontaktní funkci („*Víš, co bude nejtěžší?*“, s. 76; „*Víš...víš, co je zajímavý?*“, s. 78; „*Víš co? Ahoj!*“, s. 118)

Jelikož obě hlavní hrdinky studují na vysoké škole v Brně, které jazykově náleží do středomoravské nářeční skupiny, použila autorka dialektový tvar adverbia *odtud*, a sice *z tama* (*Že bychom k nám šli rovnou z tama.*, s. 137)

Autorka vložila do pásma vypravěče i postav mnoho emocionálních interjekcí, pomocí kterých se čtenář může lépe vcítit do stavů a pocitů jednotlivých postav (*Ach, copak Robert...*, s. 7; *Grr, Robert je vskutku neskutečně arogantní pitomec!*, s. 119; „*Ha, už jsem se bál, že pod těmi kadeřemi nikdo není.*“, s. 9; „*Huh?*“ *dostanu ze sebe konečně.*, s. 10; „*Jééé!*“ *zajásám.*, s. 77; „*Mmmm?*“ *podívím se.*, s. 152; „*Muhahaha!*“, s. 136). V přímé řeči se objevuje také příklonné *-s*, které je vkládáno za pronomina („*Aby sis dala čokoládu a počkala.*“, s. 155; „*Tys o tom přemýšlela, že?*“, s. 117)

Apelová partikule „*fakt*“ je v románu užitá ve smyslu „*pravdou je*“, „*opravdu*“, „*skutečně*“ (*Fakt je, že Robert je prostě výjimečný.*, s. 8; „*Já jsem Jakub. Mám češtinu a tělocvik,*“ *dodá pak a mě je pak jasné, že s vypracovanou muskulaturou v jeho případě fakt počítat můžu.*, s. 7; *Je to jen můj paranoidní pocit, nebo...fakt mluví o mně?*, s. 118; *Pokud na mě něco fakt nesedí, tak to je charakteristika „hodné holky odvedle“.*, s. 6).

6.4 LEXIKÁLNÍ ROVINA

Některé postavy v románu mají své přezdívky. Jsou jimi např. hlavní hrdinka Nataša, která je přáteli oslovoována a nazývána jako *Taša*, svou matkou pak jako *Taši* nebo *Tašinka* („*Tohle byla Taša,*“ *oznámi mi.*, s. 118; „*Taši?*“ *Zní to káravě.*, s. 119; „*Tašinko...*“ *Její tón hlasu se změní, najednou je zase mateřský, mazlivý.*, s. 119) a Juliina spolužačka *Honey*, která je v celém díle nazývána pouze přezdívkou (*Honey pokrčí rameny.* „*Je to lék naprosto na všechno.*“, s. 155; *Nemít po ruce Honey, která neustále něco vypravuje, asi se zblázním.*, s. 154)

Autorka do díla vložila obecněčeské a hovorové výrazy, které se vyskytují jak v pásmu postav, tak v pásmu vypravěče (*Anglání*, s. 149; *basket*, s. 151 *culit se*, s. 136; *češtinu*, s. 7; *čupřina*, s. 125; *gympl*, s. 143; *frajere*, s. 185; *lajny*, s. 145; *kluk*,

s.; *křusky*, s. 25; *7 občanku*, s. 7; *vejšce*, s. 74; *základku*, s. 7). Za sofistikovaně zvolený obecněčeský lexém považujeme označení pro tramvaj, neboli ve středomoravském nářečí *šalina* (*K Dominikově matce je to jen pár zastávek šalinou.*, s. 190; „*Můžu...můžu jet šalinou,*“ *zamumlám.*, s. 145). Hojně používaná jsou také deminutiva (*batůžku*, s. 5; *botičky*, s. 5; *chlapečkovi*, s. 150; *kafíčko*, s. 141), v rámci kterých jsme našli i jedno myšlené ironicky („*Abys mi aspoň čas od času napsala, že jsi v pořádku, a ne si jenom SMSkovala se svými kamarádky!*“, s. 119)

Frazeologie je další rozvinutou lexikální částí románu. Lanczová užila ustálená slovní spojení (*červíček pochybnosti ve mě hlodá dál* = stále musím pochybovat, s. 151; *hnul mi žlučí* = nazlobil mě, s. 52; *je mi naprosto ukradená* = nezáleží mi na ní., s. 181; *jsi pořád v luftě* = jsi stále pryč., s. 120; *procedím mezi zuby* = řeknu nepřilíš zřetelně., s. 50; *stály těžký prachy.* = stály hodně peněz., s. 5; *Už byl šašek v manéži?* = Měli jste pohlavní styk?, s. 140) a také přirovnání (*vypadají jako ze žurnálu* = vypadají vkusně, s. 54; *vypadat jako úplnej papiňák* = být silně rudá, s. 10). Důmyslně je zakomponovaný také jazykolam, který se váže k Julii („*Nenaolejuje-li Julie koleje, naolejují je sám!*“, s. 99)

Jelikož je Sandra Lanczová velkou nadšenkyní *anime*, což je název pro kreslené japonské animované filmy a seriály, které jsou kresleny stylem manga, setkáváme se v díle s lexémy souvisejícími s touto zájmovou oblastí. Užity jsou v kapitole věnované Julii, která *anime* kreslí (*Kluk zamýšleně listuje mým blokem a prohlíží si obrázek po obrázku. Je plný okatých manga holčiček a rytířů ve složitých brněních, jsou tu i japonští draci a pár nesmělých a hlavně nepovedených pokusů o mecha. ... „Aha, mě je to jasný – yaoi, jak jinak, že? Abych pravdu řekl, ještě jsem nepotkal otaku dívčího pohlaví, která by yaoi neměla ráda,*“ *poznámená pobaveně.*, s. 10).

S postavou Julie také souvisí vkládání anglických lexémů do textu. Hrdinka je kromě *anime* i milovnicí anglického jazyka, který dokonce studuje. Setkáváme se tedy s výrazy jako: *Body shot*, s. 120; *Cool*, s. 139; *Not really...just a little bit...*, s. 99; *Of course.*, s. 12; *Oh shit!*, s. 150; *What the hell?*, s. 11; *Why not?*, s. 112

Román reflektuje nynější dobu oplývanou nejrůznějšími komunikačními prostředky, mezi které patří Internet a mobilní telefony. Není tedy zvláštností, že se v textu vyskytují lexémy a zkratky komunikátorů, pomocí kterých se (nejen) mladí lidé dorozumívají. Setkáváme se s iniciálovými zkratkami jako je *ICQ* = aj sí kjú; *IT* = aj tý; *PC* = pí sí; *SMS* = esemes, přičemž od této zkratky je odvozeno verbum *SMSkovat*, či zkrácenými výrazy jako *net* a *comp*.

Autorka do díla také zakomponovala výrazivo související s televizními filmy, pořady, značkami, názvy produktů a oblečení. Obecně lze říci, že toto lexikum souvisí s novodobou společností jednadvacátého století, s kulturou směřovanou k západu a touhou adolescentů být *trendy a in*, čili dostatečně zapadat do již obeznámeného okruhu svých vrstevníků. V románu se tak objevují kolokace jako *seriál Přátelé*; *film Pulp Fiction*; *díl seriálu Ouran High Scholl Host Club*; *navazující bondovka Casino Royale*; *styl emo*; *být sexy*; *pít latté*; *kouřit Davidoffku*; *poslouchat song*; *koupit Last minute*; *být teenager*; *nosit tričko Nike*; *deodorant AXE* či *mít weet image*. Z českého prostředí je zmiňován pořad *Kluci v akci* a píseň *Malá dáma od Kabátů*.

6.5 SYNTAKTICKÁ ROVINA

V syntaktické rovině jsou v přímé řeči hojně zastoupeny věty tázací, které jsou zakončeny kontaktním „že“, *nebo* a „co“ a tazatel se s jejich vložením do vět ujišťuje o dané situaci („*A medvěd nejsi, že ne?*“, s. 14; „*Já se mám přidat, nebo co?*“, s. 30; „*Nevadí, že ne?*“, s. 45; „*Ti z nás asi byli nadšení, co?*“, s. 114; „*To si jistě dáte jenom předkrm, že?*“, s. 28; „*Ty jsi taky prvák, že jo?*“, s. 6).

V celém díle nacházíme věty jednoduché, a to jak v pásmu vypravěče, tak v pásmu postav (*A s tajemným úsměvem prostě jen tak odejde.*, s. 83; *Podpatek je v háji.*, s. 5; *Povzdechnu si.*, s. 5; *Za ruku se držíme dokonce i v hospůdce.*, s. 40; „*Kdo je to?*“, s. 12; „*Nechci nic slyšet!*“, s. 12; „*Nemám co na sebe!*“, s. 19; „*Ty zvyky si laskavě něco pro Julii!*“, s. 84).

Souvětí je téměř vždy realizováno dvěma větami (*Měla bych se nějak dostat k němu domů, tak, abych se s Maxem potkat prostě musela.*, s. 136; *Otráveně odemknu dveře kolejního pokojíčku a hned na prahu se zarazím.*, s. 187; *Probudím se a okamžitě toho lituji.*, s. 90; *Ted' přemýšlím maximálně o tom, kdy za ním půjdu.*, s. 170; „*Brnknu ti později, až budeš mít lepší náladu.*“, s. 189; „*Jestli chceš, můžeš se přidat.*“, s. 181; „*V telefonu jsi měl trochu jinej hlas, ale ten blbej smysl pro humor poznávám.*“, s. 104; „*Vážně jsem netušil, že je matka vůbec zná!*“, s. 188; „*Viš, jsem moc rád, že jsi mi napsala.*“, s. 75).

Autorka vložila do vnitřních monologů Julie tázací věty, které si hrdinka pokládá sama, a nejsou pronesené v dialogu (*Pak se zarazím a přemýšlím. Kbelík? To jsem byla včera natolik prozřetelná, že jsem tušila, že se mi bude tenhle předmět hodit? Zajímavé. Jak jsem vlastně došla na kolej...? Co si pamatuju jako poslední? Zatraceně,*

*pila jsem rum?, s. 90...Ale...co mám napsat Hugovi? Že bych radši nechtěla, aby se ten
včerejší trapas opakoval? Že se mu za ten polibek omlouvám?, s. 92)*

7 LENKA LANCZOVÁ – LÉTEM POLÍBENÁ

7.1 AUTORKA

Lenka Lanczová, narozená 29. prosince 1964 v jihočeských Dačicích, je jednou z nejčtenějších a nejpopulárnějších autorek dívčích románů v České republice. Debutovala vydáním románu *Počkej na mě, Radko!* roku 1992, přičemž počátky její tvorby spadají do doby, kdy autorce bylo třináct let. Od výše zmíněného roku 1992 publikuje pravidelně, s nejvyšším odstupem tří let mezi vydanými tituly. Napsala šedesát děl, jež vydalo převážně nakladatelství Víkend soustřeďující se na literaturu pro děti a mládež.

Autorka se snaží být v kontaktu se svými čtenáři, pravidelně přispívá na své webové stránky www.lanczova.cz, na kterých je možnost registrace a následné diskuze s dalšími uživateli a taktéž s autorkou, pořádá besedy a setkání pod názvem *Lanz-con*, která se uskutečňují v kempech poblíž Jindřichova Hradce.

Lenka Lanczová vykonává povolání knihovnice ve Slavonicích, má dvě děti, ty se taktéž věnují literární tvorbě.

Děj románů je nejčastěji zasazen do letního období, konkrétně prázdninových dní, kdy se náctileté hrdinky vydávají na jejich trávení do kempů, přímořských letovisek či setrvávají ve městech, poznávají nové přátele, zamilovávají se a současně ve sledu několika týdnů dospívají a stávají se zkušenějšími. Mnoho titulů obsahuje nástin letní tematiky již v názvu (*Prázdniny pro zaláskované; Mokrá náruč léta; Kapky rosy; Letní něžnosti; Vůně deště; Létem políbená*). Autorka využívá prostředí jí dobře známé, zároveň však místa nepojmenovává pravdivě podle reality. Za dobu psaní si vytvořila své vlastní názvy míst; děj situuje např. do kempu Mokrá louka (kemp Zvůle), měst Bakov (nese prvky Ostravy a Českých Budějovic) nebo Chválovic (Slavonice)⁵⁷. Postavy z románů se také často prolínají jednotlivými tituly.

Lenka Lanczová jako jedna z mála spisovatelek začala po roce 1989 do svých próz vnášet dosud tabuizovaná témata – nemoci psychického původu, problémy s alkoholem, drogami a sex, ke kterému se sama autorka vyjádřila v článku v sekci OnaDnes.cz internetového deníku iDnes.cz, ve kterém otevřeně říká, že: „Sex je nedílnou součástí života, jestliže mají být knížky reálné, musí v nich být realita

⁵⁷ Lenka Lanczová. Oficiální stránky Lenky Lanczové [online]. 2006 [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: http://www.lanczova.cz/caste-dotazy.php?otazky_druh=prostredi

vykreslena se vším všudy. Nebylo by moc věrohodné, kdyby se v příběhu, kde je hrdinkou osmnáctiletá dívka, vodila s klukem pouze za ruku.⁵⁸

Náměty pro tvorbu jsou jí převážně příběhy z reálného života, např. základem pro román *Hříšná touha* byl příběh jednoho z jejích čtenářů.

7.2 LÉTEM POLÍBENÁ

V románu Lenky Lanczové se setkáváme s hlavní hrdinkou Jarkou Pulcovou, maturantkou hotelové školy. Prochází šťastným obdobím – podařilo se ji zdárně ukončit střední školu, je přijata na vyšší odbornou školu cestovního ruchu, má spousty přátel a v kolektivu je oblíbená. Jedinou strastí jí je rozchod se svým přítelem Davidem, u kterého odhalila nevěru a následně se s ním rozešla. Mladší sestra Jitka je Jarky opakem; nemá mnoho přátel, je spíše pesimistická a kvůli svému hendikepu v podobě pochroumané nohy z dětství, kdy vpadla pod automobil, se stává středem posměchu některých spolužáků. Jarka ze sestřina úrazu viní sebe, neboť se udál v době, kdy měla svou mladší sestru hlídat.

Hlavní hrdinka nastupuje na letní brigádu do kempu svého otce, zde se seznamuje se sympatickým studentem Kamilem, vzájemně se do sebe zamilovávají a mají spolu poměr. Jitka už nějaký čas komunikuje pomocí chatu s chlapcem s přezdívkou *Jumper*, díky němuž přestává mít pocit méněcennosti. Společně se domluví na setkání v kempu, přičemž Jarka zjišťuje, že Kamil a sestry internetový idol *Jumper* je tatáž osoba. Z této skutečnosti je sklíčená, nechce sestře říci o jejich vztahu, jelikož ví, jak by Jitka trpěla. S Kamilem se chce rozejít, ten však její počínání nechápe; miluje Jarku a s Jitkou má jen kamarádský vztah. Román končí otevřeně rozhovorem Kamila a Jitky, při kterém jí říká o vztahu s její sestrou.

Název titulu *Létem políbená* předesílá hlavní téma i roční období, ve kterém se děj příběhu odehrává. Povšimněme si substantiva *létem* – symbolizuje především již zmíněné roční období, ale lze za ním nalézt i symboliku letní lásky, která románem prostupuje. Verbum *políbená* nám tyto dvě symboliky explicitně ukotvuje. Román je řazen na kapitoly, jež však nejsou pojmenované, nýbrž pouze očíslované. Hlavní hrdinka Jarka zastupuje vypravěče, román je psaný ich-formou. Autorka zvolila tento vyprávěcí postup především z důvodu přiblížení se ke čtenářům skrze myšlenky samotné hrdinky.

⁵⁸ ORTOVÁ, Zdenka. Bez sexu by hrdinky nebyly reálné, říká autorka 52 knih pro mládež. In: OnaDnes.cz [online]. 26. 6. 2009 [cit. 3. 3. 2017]. Dostupné z http://ona.idnes.cz/bez-sexu-by-hrdinky-nebyly-realne-rika-autorka-52-knih-pro-mladez-pw1-/spolecnost.aspx?c=A090624_121349_ona_ony_jup

7.3 MORFOLOGICKÁ ROVINA

V morfologické rovině náležící pásmu vypravěče nalézáme spisovné tvary, které dominují taktéž ve vnitřních monolozích vypravěčky.

V přímé řeči postav, zejména adolescentů, se již objevují morfologické tvary nespisovné. Jedná se především o obměny $y > ej$ v tvarotvorných sufixech finálních u tvrdých adjektiv kvalifikačních a relačních („*Nejsem slepej, abych si nevšiml, jak je pěkná,*“ *hájí se,* „*a nejsem lakomej, abych se s tím názorem nepodělil.*“, s. 143; „*Zase tak dobrej nejsem.*“, s. 15), v prefixech substantiv („*Mít na vejšku...*“, s. 42), u tvarotvorných sufixů finálních pronomin („*On je takovej jen na povrchu...*“, s. 33; „*Žádněj rozdíl v tom nevidí.*“, s. 17;), u verba „být“ („*Nemůžu bejt jeho hlavně kvůli IQ,*“, s. 39), obměnu $e > í$, jenž je považováno za obecněčeské, v základu slova („*Ale táta coby učitel fyziky ti to bude umět vysvětlit líp než já...*“, s. 13), dále $e > ý$ u různých tvarů adjektiv („*Hned si uděláme francouzský brambory...*“, s. 249; „*Já na ty románový kravinky nejsem*“, s. 41; „*Kdyby byla v pořádku, bylo by to jiný.*“, s. 24; „*Mohly jsme si užít vysokoškolskýho života.*“, s. 41).

Pro autentičnost mluvy se též shledáváme s vynecháváním částí slov, např. u verba „prosím“ („*Sím tě, jsem rád, že stojím...*“, s. 130) nebo u partikule *alespoň* („*Aspoň vidíš, jaký máš mezery!*“, s. 8). Verbem „být“ je autorkou užíváno v jeho nespisovné podobě („*Ty seš tady taky někde na chatě?*, s. 95; „*Ty seš pako!*“, s. 8). Dalším oblíbeným prvkem Lanczové je slučování verba „být“ s různými slovními druhy („*Tys brečela?*“, s. 51; „*...žes potkala toho pravého, ...*“, s. 45). Násobením a zároveň prodloužením samohlásek je čtenáři naznačena ironie a fádnost, např. v písni („*Šla bych tam, i kdyby měli tahací harmonikou a bez přestání hulákali škóóóóóóóó láááásky, kterou jsem tobě dalááá!*“ s. 273)

Striktní užívání spisovných tvarů je charakteristické pro mluvu konzervativní matky Jarky a Jitky („*...Bořkova sestra nedala jinak, než že tam musíme přiletět na celé léto, jsou si s Bořkem blízcí...A je to báječný relax!...Víte, jaký je to záprah, tolik představení měsíčně?*“, s. 18 – 19).

7.4 LEXIKÁLNÍ ROVINA

Lexikum užitá v románu je velmi bohaté ve všech slovních druzích. S nespisovným a hovorovým výrazivem se setkáváme v pásmu vypravěčky, v jejích vnitřních monolozích a též v přímé řeči.

Jedním z příznakovým jevem jsou varianty jmen a přezdívky, které často souvisí s věkem postavy, oblíbenosti a danou situací. Hlavní hrdinka Jaroslava je nazývána jako *Jarka*, *Jarčule* a *Jaruška*, její sestra Jitka jako *Jitunka* a *Jíťa*. Dívek nevlastní bratr Karel, jenž je o několik let mladší, je sestrami oslovován jako *Kája*. Jaroslavy spolužačka nesoucí jméno Annabella si nechává říkat zkráceně *Bella*, Jitka, která nemá Annabellu příliš v oblibě, ji pak jmenuje jako *Anču*, což se Jaroslavy dotýká a svou sestru za to napomíná. Další spolužačka jmenující se Veronika vystupuje pod domáckou podobou jména *Verča*. Bořka, přítel matky, hlavní hrdinka nazývá pejorativně *Magor*, jelikož jej nenávidí (*Magor mi samozřejmě nechybí, naopak, jsem ráda, že si vymyslel tak okatou výmluvu, aby se nemusel rodinné sešlosti zúčastnit.*, s. 14 – 15). Na základě podobnosti je dána přezdívka ubytované paní v kempu, která Jaroslavě připomíná *Ovčí babičku* z *Večerníčku*.

Častá je také univerbizace (*absták*; *davovka*; *k maturitě*; *pár lahváčů*; *plátáku* = plátěných kalhot; *stovku* = sto korun; *svařák*; *učí se na zkoušky*; *v jednosměrce*; *v džínách*; *z mobilu*; *zubař*) a užívání deminutiv (*blondýnka*; *do ouška*; *knoflíček*; *lattičko*; *masíčko*; *pejsek*; *zpráviček*).

Všemi pásmy prostupují negativně zabarvená expresiva a vulgarismy, které se projevují v označení spolužáků (*A díky spolužačce Editě a jí podobných exotů a šprtů...*, s. 5), zúčastněných osob při předávání maturitního vysvědčení (*...v davu potících se čumilů lze spatřit i několik exemplářů...*, s. 5), psů (*čokl*; *hajzlové*; *mrchy mlsný*), rodičů (*exoti*; *fotr*; *mimozemšťani*; *starouši*), alkoholu (*chlast*) či dívek a chlapců (*kretén*; *rajda*; *vůl*). Vulgarismus se projevuje též u verb (*prznila*; *zeblila*).

Autorka také hojně zkracuje slova (*ex* = expřítel; *díky*; *depku*; *flegmouš*) a uvádí zkratky vycházející z technologického prostředí (popř. z dopravního a společenského) jedná se zejména o fonické zkracování slov (*MHD* = emhádé; *ICQ* = áj sí kjú; *IQ* = íkvé; *SMS* = esemes; *VIP* = ví aj pí; *WI-FI* = váj-fáj). S tímto typem zkratek souvisí také slova z internetové oblasti (*email*; *notebook*; *mail*; *na Facebooku*; *na Seznamu*; *mapy.cz*; *online*).

Jak v promluvách postav, tak v monolozích vypravěčky se shledáváme s hovorovými a nespisovnými slovy a slovními spojeními, která se váží ke slangu užívaného mládeži (*bágl trůní* = batoh stojí; *dělat do dcery* = projevovat zájem; *děláš si psinu* = žertuješ; *dostat se okamžitě do kalhotek* = vyžadovat sex po krátké známosti; *dumat* = přemýšlet; *dva borci* = dva chlapi hezkého vzhledu; *frňák* = velký nos; *glejt s puncem* = maturitní vysvědčení; *kápla jsi na to* = uhodla jsi to; *máma dorazila* =

máma přišla; *makat* = pracovat; *nadraná* = opilá; *není úplně košer* = není zcela vhodné; *oběd u tamanů* = oběd v čínském bistro; *pak jí svitne* = pak jí napadne; *pípnu směrem ke kamarádce* = tiše promluví; *potřebuješ cvokaře* = potřebuješ psychiatra; *požádá o korekci vizáže* = zkontrolování nalíčení; *praštěná* = bláznivá; *spratek* = problémové dítě; *šéfovat* = být v pozici nadřízeného; *šprt* = student s vynikajícími výsledky; *štafetu v řečnění převzal* = navázal na řeč; *ti tvoji amanti* = ti tvoji milenci; *udělá mi bordel v diáři* = zasáhla mi do naplánovaného programu).

V textu je využito mnoha frazémů. Jedná se o netypická a konvenční přirovnání (*povstal jako Fénix z popela; rozhozená jako sandály; ulice jsou rozpálené jako pec na pizzu; vyjedu z verandy jak autíčko na klíček*), přirovnání obsahující francouzské „à la“ (*žádný fešák à la Brad Pitt*) a ustálená slovní spojení (*házíš machry; koloběh života; nacpaná k prasknutí; není všem dnům konec; nevstoupíš dvakrát do stejné řeky; praštěná pavlačí; ráno moudřejší večera; rozdělení od stolu a lože; slzy vyhrkly; v kempu není ani noha; valit klíny do hlavy; vyspi se do růžova; žádná kaše se nejí hned po uvaření*).

Jak v přímé řeči, tak v monolozích vypravěčky nalézáme klasifikační adjektiva a adverbia (*horké doteky; je hezká a štíhlá; jsou rozdílní; kouká se nespokojeně; lepší den; normální holky; šíleně hlasitý*). Autorka využila také spojení zesilujícího významu, při kterém adverbium pozbývá svého původního významu (*pěkná kráva*). V textu se objevují také slova pocházející z anglického jazyka (*gratis; singl*) a slova počestělá (*keška⁵⁹; šnycl*). Vzhledem k věku postav a typu románu je zde zastoupena lexikální ambiguita směřující k sexuální tematice, která vychází z dialogu Jaroslavy a Kamila:

„Smím tě pozvat na panáka?“

„Nemám ráda tvrdej.“

„Fakt?“ „zazubí se

„Alkohol!“ „odseknu. Taková pubertácká narážka.“, s. 155

7.5 SYNTAKTICKÁ ROVINA

Syntaktická složka díla je bohatá na větné ekvivalenty, které se objevují především v přímé řeči, uvozují výpověď a mají funkci rozkazu, údivu, zvolání

⁵⁹ Výraz pocházející z geocachingu, což je sportovně-turistická aktivita, jejíž náplní a cílem je hledání cache, neboli česky kešek.

a pozdravu. Ekvivalenty jsou zastoupeny ve všech druzích výpovědí („Čau.“; „Jistě.“; „Ne!“; „Nevíš!“; „Ty?!“; „Vás. Holek. Povídej“;).

Nalezneme zde také samostatné větné členy, které stojí na počátku i konci výpovědi, jsou užity jak v přímé řeči, tak v monologu hlavní hrdinky a jelikož slouží k postihnutí emocí, vyjádření probíhá pomocí interjekcí („Hm...“; *zahučí neutrálně...*; *Proč to pořád tak strašně bolí, kručíš?!;* „Pssst!“; *krotím ho...*; „Tsss,“; *ohradí se...*; *Ufff, oddechnu si...*).

Autorka v textu frekventovaně využívá apoziopcezi v přímé řeči i v monolozích, s jejich pomocí vyjadřuje napětí, zamyšlení a názory (*Být či nebyt, jít či nejít...*; „*Jsem hnusná...*, *Píšeme si pořád stejně, ale...*; *Už to nějak moc graduješ...*). V pásmu řeči postav, zejména adolescentů, se setkáváme s tázacími výpověďmi, jež na konci obsahují partikule a pronomina nesoucí kontaktní funkci („*Asi přijdu o hodně, co?*“; „*S ní si rozumíš, ne?*“; „*Skoro to vypadá, jaká jsme ideální rodina, co?*“; „*Vás je tu jak na výročním trhu, co?*“).

Gradace děje je v textu provedena parcelací výpovědi prostřednictvím tří teček, především tehdy, když Jaroslava mluví o své sestře Jitce s Kamilem nebo k ní promlouvá („*Myslí si, že patříš k Jitce...Jela bych ráda, strašně moc, ale...Jitka...*“; „*Jitko, viš...Jak jsi říkala, že můžu mít spoustu kluků...Není to pravda. Jsou kluci, kteří by mě brali, ale já je ne, stejně jako bych chtěla ty, co je v nejmenším, nezajímám já...A taky jsou vztahy, o kterých ví člověk předem, že nebudou jednoduché, že je tam nějaký háček, nějaký problém...*“).

V textu se setkáváme také s elipsou:

„*Jste barbarky,*“ *konstatuje mamka.* „*Obě dvě.*“

Kája se zahihňá. „*Co je to barbarka? Ježibabka?*“

„*Manželka od Conana,*“ *mrknu na něj.*

V pásmu řeči postav se vyskytují rozkazy a otázky v přímé řeči, na které jednotlivé postavy neočekávají odpověď nebo odezvu, neboť jsou kladeny psům a mají pouze kontaktní funkci ve vztahu ke zvířeti („*Ahoj, pejsku! Co ty tady? Neztratil ses?*“; „*Jedeš?!*“ *houknu na něj, teď už taky namíchnutě;* „*Mazej domů, nebo uvidíš, ty zmetku!*“; „*Bobino?!*“; „*Bobino, ke mně! Bobinko, pojd' sem, pojd', miláčku! Co ti udělala ta ošklivá holka?*“).

8 KOMPARACE

Komparatistika (vědecká srovnávací metoda) se spíše nežli v lingvistice uplatňuje v literární vědě. Zkoumá společné rysy a rozdíly děl a zároveň také jejich vztahy.

Lingvistická komparatistika se zabývá srovnáváním jazyků, jejich vznikem, koncepcí a historií či vztahy jazykových rovin v rámci jednoho jazyka.

V následující kapitole se zaměříme na porovnání námi analyzovaných děl na základě morfologického, lexikálního a syntaktického hlediska.

8.1 MORFOLOGIE

Nejprve se zaměříme na morfologickou rovinu, neboť v analýzách zaujímá vždy první místo. Tvarosloví se v dílech liší v pásmu vypravěče a v pásmu postav. Autorská řeč se ve všech analyzovaných románech vyznačuje spisovností v tvarotvorných sufixech finálních rodových i pádových. Tento záměr autoři volí pro jasnou diferenciaci pásem. Zároveň řeč vypravěče utváří kultivovanější a ucelenější složku děl. Helena Šmahelová do řeči vypravěče v porovnání s ostatními autory vkládá morfologické tvary nesoucí knižní příznak, dále užívá transgresivy, se kterými se u zbylých analyzovaných románů nesetkáváme. Tyto skutečnosti vyplývají z autorského stylu spisovatelky a taktéž souvisí s dobou vzniku románu, kdy 50. léta minulého století představovala období znovuobjevení žánru, ke kterému se vázala vytříbenost jazykového stylu společně s výchovnou funkcí, jež byla jedním ze stěžejních předpokladů pro úspěšný dívčí román.

Společným morfologickým jevem v pásmu vypravěče pro romány *Nebreč*, *Lucie a Lásky a nelásky* se stávají emocionální interjekce, prostřednictvím kterých Rudolf i S. Lanczová přibližují citové rozpoložení hrdinek.

V pásmu postav již dochází k odklonu od spisovných morfologických tvarů, a to u všech autorů. Jelikož jsou hlavní postavy téměř stejného věku (v rozmezí 16 až 20 let), čtenář neočekává v jejich promluvách dodržování spisovnosti, zejména pak v tvarotvorných sufixech pádových a rodových u adjektiv (např. *francouzský brambory*; *románový kravinky*), či pronomín (např. *žádněj rozdíl*). Nespisovné tvary v přímé řeči navozují pocit skutečného rozhovoru, neboť i lidé v běžné komunikaci těchto tvarů užívají.

Lenka a Sandra Lanczová vkládají do svých románů spisovné tvary v přímé řeči rodičů hrdinek, čímž se snaží postihnout jejich konzervativnost a odlišnost od

adolescentů. Helena Šmahelová užívá spisovnou morfologii v promluvách Matyldy a jejích přátel, aby naopak vyzdvihla inteligenci a vyzrállost postav.

8.2 LEXIKUM

Nejmarkantnější rozdíly sledujeme v lexikální rovině. Ta v každém z analyzovaných děl představuje nejrozmanitější část. U všech autorů se setkáváme s hovorovými a obecněčeskými výrazy. U Šmahelové a Rudolfa se však tyto lexémy v porovnání se Stínilem a Lanczovými liší, neboť jejich romány vznikly v jiném století, resp. politickém režimu. Eliminovaly se u nich tak výrazy či kolokace původem např. z anglického či německého jazyka; pouze Šmahelová do svého románu *Mládí na křídlech* zakomponovala slovní spojení *fifty-fifty*, jenž je anglického původu. Lexémy pocházející z cizích jazyků nacházejí své zastoupení u Stínila, S. Lanczové a L. Lanczové, např. *e-mail*; *lattíčko*; *notebook*; *Facebook*.

Velké rozdíly nacházíme též v užití zkratk. Zatímco Rudolf do románu *Nebreč, Lucie* vkládá zkratky *D. P.* (dokonalej pitomec) a *MTR* (má tě rád), u kterých lze zřetelně rozeznat zkracování českých slov, Stínil, S. Lanczová a L. Lanczová čerpají opět z anglického jazyka, např. *EKG*; *MMS*; *ICQ*; *IQ*; *PC*; *VIP*; *WI-FI*. Tyto demonstrovane inicianové zkratky vycházejí ze slov majících spojitost s technikou a Internetem, což považujeme za důležité zjištění.

Frazeologie je nejvíce propracována v románu Šmahelové. Autorka použila konvenční přirovnání a obrazná pojmenování (např. *lije jako z konve*; *vzala si radu k srdci*), která doplnila originálními frazeologismy (např. *mraky nadýchané jako kynuté knedlíky*; *zabetonuješ si do paměti*). V románu Lenky Lanczové *Létem políbená* se též setkáváme s tradičními přirovnáními (např. *rozhozená jako sandály*), ale také s takovými, která obsahují internacionální lexém (*ulice jsou rozpálené jako pec na pizzu*).

Vývoj jazyka je zřetelný z vulgarismů, které během téměř šedesáti let značně vygradovaly. U Šmahelové se objevují spíše pejorativa (*capouch*; *hlupák*), Rudolfovy hrdinky se mezi sebou oslovují *vole* (*Vole, musím se učit!*), nejvulgárnějším lexémem v díle je *debilek*. Lenka Lanczová do díla zakomponovala vulgarismy jako *kretén*; *rajda* a *zeblít se*.

Společným prvkem románů (kromě *Libej, ale nemiluj*), se stávají přezdívky, kterými se postavy běžně oslovují. Lidé se přezdívali podle určitých kritérií i v reálném

životě; románové postavy jsou tak díky nim realističtější a čtenáři mohou pomoci při jejich představování.

8.3 SYNTAX

Z hlediska syntaxe lze uvést, že se u všech autorů objevují jednoduché výpovědi společně s parataktickými a hypotaktickými souvětími. Tyto druhy výpovědí doplňují větné ekvivalenty, které jsme zaznamenali u všech autorů; Helena Šmahelová pro jejich větší důraz využívá znásobení (*Klid, klid, klid! nařizovala jsem si stisknutými rty.*).

Společným syntaktickým prvkem v románech *Nebreč, Lucie a Lásky a nelásky* se stává vložení výpovědi v cizím jazyce; Rudolf čerpal z francouzského a latinského jazyka („*Beaucoup de succès dans votre travail pour l'Année Nouvelle!*“; *INTER PEDES PUELÁRUM GAUDIUM EST PUERORUM...*“), S. Lanczová z jazyka anglického (*What the hell?*). Za pozoruhodné považujeme, že se cizojazyčné výpovědi vyskytují jak v románu ze 70. let minulého století, tak v díle z roku 2008; jejich výskyt bychom předpokládali pouze v produkci po roce 1989.

Nejrozvinutější syntax shledáváme v románu *Mládí na křídlech*, do kterého Helena Šmahelová zakomponovala např. postupně rozvíjející přívlastky (*starodávném květinovém stolku; studená sladká hmota*) a parenteze (*Šuška, ten truhlík, který v sobě nic neudrží, směje se do hrsti.; Petr, můj soused, mi dal přes svou velebnou lakotu jablko a Otakárek fenyklový mi položil na stolek velkou višni v čokoládě.*), s nimiž se u ostatních analyzovaných autorů v takové propracovanosti nesetkáváme.

Rudolf a Lenka i Sandra Lanczová v porovnání se Stínilem a Šmahelovou používají apoziopzezi, s jejíž pomocí autoři docilují větší autentičnosti promluv, neboť i v reálném projevu se setkáváme s nedokončenými výpověďmi, které mohou nastat při citovém rozrušení či přerušení okolním faktorem.

V próze Ludka Stínila zaznamenáváme vysoký počet výpovědí obsahující podřadicí konjunkci „že“. Tyto větné konstrukce však působí mnohdy až rušivě a neprofesionálně.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce byly lingvistické analýzy pěti dívčích románů od vybraných autorů (Helena Šmahelová – *Mládí na křídlech*, 1956; Stanislav Rudolf–Nebreč, Lucie, 1977; Luděk Stínal – *Líbej, ale nemiluj*, 2004; Sandra Lanczová – *Lásky a nelásky*, 2008; Lenka Lanczová – *Létem políbená*, 2011) a jejich následná jazyková komparace, jež si kladla za cíl zobrazit vývoj jazyka užívaného v žánru dívčího románu.

V teoretické části práce jsme uvedli vymezení a historii žánru a základní kritéria pro umělecký funkční styl, která byla čerpána z příslušné odborné literatury. Dále následoval výčet jazykových prvků, které se v tomto stylu vyskytují.

V prakticky zaměřené části jsme se již zaměřili na samotné lingvistické analýzy, jež byly členěny dle jazykových rovin – morfologické, lexikální a syntaktické. Komparace následovala bezprostředně po jazykových rozborech.

Morfologické roviny se vyznačovaly obměnou *-ý* v *-ej* a *-é* v *-ý* na místě tvarotvorného sufixu finálního u adjektiv a pronomin (např. *pěknej*; *žádnej*; *francouzský*; *románový*), příklonkou *-li* (např. *začne-li*; *chce-li*), příklonným *-s* (např. *tys*, *bys*, *cos*) či vynecháním části slova (např. *prosím* – *sím*). Autoři dále užívali tvary jmenných adjektiv (např. *slastno*), emocionální interjekce (*ach*; *brr*; *fuj*) nebo hodnotící adjektiva, která ve spojení se substantivou postrádají svůj primární význam (např. *pěkná kráva*). Zastoupeno bylo též adverbium „fakt“, které bylo užito se smyslu „pravdou je“ (např. *to je fakt*).

Rozmanitost jazyka byla nejvíce patrná z lexikálních rovin. V každém z analyzovaných děl jsme postihli mnoho výrazů vycházejících z různých vrstev jazyka. Neutrální a spisovné lexémy doplnila slova patřící k hovorovým výrazům, které jsou řazeny do spisovné vrstvy jazyka (např. *máma*; *táta*). K hovorovým lexémům náleží také univerbizáty (např. *chemikář*; *zubař*). Autoři ve svých dílech hojně zkracovali slova (např. *flegmouš*; *díky*) a zastoupeny byly taktéž zkratky (např. *MRT*; *ICQ*; *IQ*).

Za velmi propracovanou část lexika hodnotíme frazeologii. Ta byla bohatá na přirovnání (např. *ulice jsou rozpálené jako pec na pizzu*) a ustálená slovní spojení (např. *hnul mi žluč*).

Z obecněčeské vrstvy jazyka spisovatelé do svých děl zařadili slangové lexémy vycházející ze školského prostředí (např. *školábr*; *šprt*) a z hobby postavy, kterým bylo v případě hlavní hrdinky v románu *Mládí na křídlech* letectví (např. *větroň*). V díle

Sandry Lanczové se vyskytl i nářeční výraz (*šalina*). Zastoupeny byly přezdívky, kterými se postavy vzájemně oslovovaly (např. *Otakárek fenyklový*, *Rejnočka*, *Šuška*).

Syntaktické roviny obsahovaly různé větné konstrukce. Analyzované romány byly tvořeny jednoduchými větami, ale také parataktickými a hypotaktickými souvětími. Tato syntaktická rozmanitost tvořila díla pro čtenáře čtivými a atraktivními. V přímých řečech postav jsme se setkali s elipsou a apoziopézí, které se běžně užívají v reálném životě, a romány jsou díky nim realističtější.

Větné ekvivalenty (např. *Operace.*; *Sláva!*) navozovaly pocity napětí či radosti, které vyplývaly z kontextu jednotlivých situací postihnutých v románech.

Komparace námi analyzovaných románů dokázala, že jazyk užívaný v dívčích románech není statický, přirozeně se vyvíjí a autoři jej volí takovým způsobem, aby vzbudili zájem u převážně mladých recipientů.

Na jazykový vývoj mají vliv faktory, které bychom primárně nemuseli předpokládat. Patří mezi ně období vzniku díla, pronikání výrazů z cizích jazyků do jazyka českého a technologický pokrok, zvláště pak užívání Internetu a komunikačních zařízení, která jsou na našem území známá až od 21. století.

Tato tvrzení jsou patrná v dílech z let 2004 (*Líbej, ale nemiluj*); 2008 (*Lásky a nelásky*) a 2011 (*Létem políbená*), která obsahují anglické výrazy a z Internetu vycházející lexémy (např. *Facebook*; *net*; *notebook*; *singl*), ale také iniciálové zkratky, které mají souvislost s technikou a virtuálním způsobem komunikace (např. *ICQ*; *MSM*; *SMS*).

V závislosti na neustálém rozvoji technických zařízení lze předpokládat, že bychom v dívčích románech vydaných od roku 2012 až do současnosti zaznamenali lexémy, popř. zkratky, které se v námi analyzovaných románech nevyskytují, jelikož v českém prostředí ještě nebyly známy, nebo ještě vůbec neexistovaly. Mohly by jimi býti výrazy jako např. *MacBook*; *Messenger*; *Instagram*; *iPhone*; *Twitter* a *smartphone*.

Jak již bylo několikrát zmíněno, dívčí román je literárními vědci klasifikován jako žánr pokleslého rázu. Naše práce však dokázala, že jazyková složka dívčích románů může být kvalitně propracovaná a pro čtenáře velmi přínosná. Nejen, že se četbou dívčích románů u recipientů rozšiřuje slovní zásoba, ale má také pozitivní vliv na představivost, kterou je nutno zapojit pro pochopení kolokací, přirovnání, frazémů a figur.

Nepovažujeme tedy za vhodné tento žánr kvalitativně zpochybňovat, aniž by se s ním potenciální čtenáři blíže seznámili a zaměřili se na veškeré jeho složky, včetně té jazykové.

SEZNAM LITERATURY

Primární literatura:

LANCZOVÁ, Lenka. *Létem políbená*. Víkend, 2011, 302 s. ISBN 978-80-7222-764-8.

LANCZOVÁ, Sandra. *Lásky a nelásky*. Víkend, 2008, 190 s. ISBN 978-80-7222-521-7.

RUDOLF, Stanislav. *Nebreč, Lucie*. Praha: Československý spisovatel, 1972, 228 s.

STÍNIL, Luděk. *Líbej, ale nemiluj*. Praha: Petra, 2004, 133 s. ISBN 80-7301-109-3.

ŠMAHELOVÁ, Helena. *Mládí na křídlech*. 6. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1988, 268 s.

Sekundární literatura:

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – RUSÍNOVÁ, J. (eds) (1995): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-134-4.

MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická : pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

JANOUSEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Praha: Brána, 1998. ISBN 80-7243-014-9.

HALLER, J. (1937): Ses, sis. *Naše řeč*, 21, s. 209-212.

TOMAN, Jaroslav. *Současná česká literatura pro děti a mládež: (tvorba devadesátých let 20. století)*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-7204-170-3.

SIEGLOVÁ, Naděžda. *Próza s divčí hrdinkou*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-7204-139-8

ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 80-978-80-200-2205-9.

ULIČNÝ, Oldřich. *Prostor pro jazyk a styl: lingvostylistické analýzy současné české prózy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1987.

URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury: přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-379-9.

URBANOVÁ, Svatava. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: (reflexe české tvorby a recepce)*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9.

Internetové zdroje:

<http://www.lanczova.cz/>. Cit. 2017-03-03

<http://www.ludekstinil.wz.cz/>. Cit. 2017-07-08

http://ona.idnes.cz/bez-sexu-by-hrdinky-nebyly-realne-rika-autorka-52-knih-pro-mladez-pw1-/spolecnost.aspx?c=A090624_121349_ona_ony_jup. Cit. 2017-03-03

<http://prirucka.ujc.cas.cz/>. Cit. 2017-07-23

<http://sandalanczova.cz/saint/>. Cit. 2017-07-08